

อุดมการณ์ของชนชั้นกลางไทยในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ ของ ว. วินิจฉัยกุล

ณปภัช มานินพันธ์

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของบทความวิจัยนี้ คือการศึกษาอุดมการณ์ของชนชั้นกลางที่ปรากฏในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุล ผลจากการศึกษาพบอุดมการณ์ 4 รูปแบบด้วยกัน อุดมการณ์แรก ที่ปรากฏชัดเจนที่สุด คืออุดมการณ์ชนชั้นกลาง ซึ่งถูกนำเสนอใน 3 ลักษณะ ได้แก่ ความมุ่งมั่นต่อความสำเร็จที่เป็นรูปธรรม การยึดมั่นในความเป็นปัจเจกชน และการให้คุณค่ากับความเสมอภาค นอกจากนี้อุดมการณ์ชนชั้นกลาง นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุลยังปรากฏอุดมการณ์สตรีนิยมที่มุ่งวิจารณ์ธรรมเนียมการมีภรรยาหลายคน และเชิดชูตัวแบบของ “หญิงสมัยใหม่” ที่มีความรู้และสามารถเลี้ยงดูตนเองได้ อย่างไรก็ตาม แม้นวนิยายเหล่านี้จะนำเสนออุดมการณ์ชนชั้นกลางและสตรีนิยมที่มีลักษณะก้าวหน้า แต่ก็ยังมีองค์ประกอบของอุดมการณ์อนุรักษ์นิยมและกษัตริย์นิยมที่ให้ความสำคัญกับลำดับชั้นทางสังคม ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี และมองสถาบันพระมหากษัตริย์ในฐานะที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาติ ส่งผลให้อุดมการณ์ชนชั้นกลางและอุดมการณ์สตรีนิยมในนวนิยายเหล่านี้ถูกกำกับอยู่ด้วยอุดมการณ์อนุรักษ์นิยมและกษัตริย์นิยมที่มีอิทธิพลต่อความรับรู้มากกว่า

คำสำคัญ อุดมการณ์ ชนชั้นกลาง นวนิยายอิงประวัติศาสตร์

คณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ประเทศไทย

napaphat1981@gmail.com

บทความวิจัย

รับบทความ: 15 พฤษภาคม 2566

แก้ไขบทความ: 17 กรกฎาคม 2566

ตอบรับ: 22 กรกฎาคม 2566

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “อุดมการณ์ของชนชั้นกลางไทยในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุล” หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Ideology of Thai Middle Class in V. Vinitchaykul's Historical Novels

Napaphat Maninphun

Abstract

The objective of this research paper is to study the ideology of the middle class as reflected in V. Vinitchaykul's historical novels. The study reveals that V. Vinitchaykul's historical novels are composed of four ideologies. The first ideology is the middle class ideology including the determination to material success, the strong determination in individualism and the value of equality. Aside from this, the work of V. Vinitchaykul also reflects the feminist flavor by criticizing the polygamy practice in Thai society and admiring "modern women" who are well educated and able to support their living. Although V. Vinitchaykul's novels seem to be progressive, they also contain some conservative and royalist elements such as recognizing social hierarchy, following social tradition and regarding the monarchy as a soul of the nation. These conservative and royalist elements strongly dominate middle class ideology and feminist flavor that the readers can hardly recognize.

*Faculty of Liberal Arts
Thammasat University
Thailand*

napaphat1981@gmail.com

Research Article

Received: 15 May 2023

Revised: 17 July 2023

Accepted: 22 July 2023

Keywords: ideology, middle class, historical novel

1. บทนำ

ว. วินิจฉัยกุลเป็นนักประพันธ์ที่สร้างสรรค์ผลงานประเภทนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ไว้เป็นจำนวนมาก นับตั้งแต่ทศวรรษ 2520 จนถึงทศวรรษ 2550 ว. วินิจฉัยกุลได้ประพันธ์นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ไว้ถึง 7 เรื่อง ได้แก่ *รัตนโกสินทร์สองฝั่งคลอง* *ราตรีประดับดาว* *บุรพา* *เทวพาคุ่มัน* *มาลัยสามชาย* และ *เพชรกลางไฟ* นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุลส่วนใหญ่ได้รับความนิยมจากผู้อ่านเป็นอย่างสูง และหลายเรื่อง ยังได้รับรางวัลจากการประกวดหนังสือในเวทีต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น *รัตนโกสินทร์* ได้รับรางวัลดีเด่นประเภทนวนิยายจากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติประจำปี 2531 และได้รับคัดเลือกเป็นหนังสืออ่านนอกเวลาวิชาภาษาไทย ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในปี 2532 *สองฝั่งคลอง* ได้รับรางวัลชมเชยจากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ประจำปี 2534 *ราตรีประดับดาว* ได้รับรางวัลชมเชยประเภทนวนิยายจากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติประจำปี 2543 *บุรพา* ได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับ 2 จากงานเซเวนบุ๊กอวอร์ดประจำปี 2546-2547 และ *มาลัยสามชาย* ได้รับรางวัลหนังสือดีเด่นแห่งชาติประเภทนวนิยายประจำปี 2551

แม้นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุลจะมีความโดดเด่นและเป็นที่ยอมรับจากผู้อ่านอย่างกว้างขวาง แต่ที่ผ่านมา งานวิจัยที่ศึกษานวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุลในเชิงวิชาการยังปรากฏให้เห็นไม่มากนักจากการสำรวจของผู้วิจัยพบว่า มีวิทยานิพนธ์เพียงเรื่องเดียวที่ศึกษานวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุลโดยตรง ได้แก่ วิทยานิพนธ์เรื่อง “วิเคราะห์นวนิยายของ ว. วินิจฉัยกุลเรื่อง *รัตนโกสินทร์* และ *สองฝั่งคลอง*” (2543) ของพรพิไล ธรรมฐาโชติ ซึ่งมุ่งศึกษาองค์ประกอบในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุล ทั้ง 2 เรื่อง นอกจากวิทยานิพนธ์ของพรพิไล งานวิชาการอีกเรื่องที่ศึกษานวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุล ได้แก่

บทความเรื่อง “รัตนโกสินทร์ในจินตนาการของ ว. วนิจฉัยกุล” (2553) ของตรีศิลป์ บุญขจร ซึ่งมุ่งศึกษาวิธีการที่ ว. วนิจฉัยกุล ใช้ในการประกอบสร้างภาพแทนของสังคมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง *รัตนโกสินทร์* ประเด็นที่น่าสนใจของบทความนี้คือการนำทฤษฎี ภาพแทน (representation) มาใช้ในการวิเคราะห์นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ ซึ่งช่วยขยายมุมมองในการศึกษานวนิยายอิงประวัติศาสตร์ให้ก้าวพ้นไปจากประเด็นเรื่องความสมจริง หรือความถูกต้องของข้อมูลทางประวัติศาสตร์ไปสู่ประเด็นว่าผู้ประพันธ์มีทัศนคติต่ออดีตอย่างไรและใช้วิธีใดในการสร้างภาพแทนเหตุการณ์ในอดีต

แม้งานวิชาการของพรพิไล ธรรมชุโชติ และตรีศิลป์ บุญขจร จะมีคุณภาพอย่างสูงต่อการศึกษานวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วนิจฉัยกุล แต่งานศึกษาทั้ง 2 เรื่องยังคงมีข้อจำกัด ประการแรก งานศึกษาทั้ง 2 กำหนดขอบเขตการวิเคราะห์นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วนิจฉัยกุลไว้เพียง 2 เรื่อง ได้แก่ *รัตนโกสินทร์* และ *สองฝั่งคลอง* ทำให้ยังไม่สามารถอธิบายลักษณะร่วมของนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วนิจฉัยกุลได้ทั้งหมด ประการที่สอง งานศึกษาทั้ง 2 มุ่งวิเคราะห์นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วนิจฉัยกุลจากองค์ประกอบภายในตัวบท โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับบริบทแวดล้อมในช่วงที่นวนิยายได้รับการประพันธ์ ไม่ว่าจะเป็นบริบทในด้านเศรษฐกิจ การเมือง และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง บริบทในด้าน “อุดมการณ์” ซึ่งหมายถึงระบบความเชื่อที่กำกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในแต่ละสังคมให้กลายเป็น “ธรรมชาติ” จนไม่เกิดการตั้งคำถาม (Bertens, 2001, p. 85) ทั้งที่ในความเป็นจริง นวนิยายก็เหมือนกับประดิษฐกรรมทางวัฒนธรรม (cultural artifact) ประเภทอื่น ๆ ที่ต่างเป็นผลผลิตของยุคสมัย ในการทำความเข้าใจความหมายของนวนิยายจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องพิจารณาเชื่อมโยงแนวความคิดต่าง ๆ ที่ปรากฏในตัวบทกับแนวความคิดที่ดำรงอยู่ในสังคม ณ ช่วงเวลาที่นวนิยายได้รับการประพันธ์ขึ้น

เมื่อพิจารณาจากสภาพแวดล้อมในช่วงทศวรรษ 2520 จนถึงทศวรรษ 2550 ซึ่งนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุลได้รับการประพันธ์ จะเห็นได้ว่าเป็นช่วงเวลาที่ยุคสมัยไทยกำลังประสบกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน เศรษฐกิจของประเทศที่เจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ชนชั้นกลาง (middle class) ขยายตัวเพิ่มขึ้น ทั้งในแง่จำนวน และในแง่อิทธิพลทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม การขยายตัวของชนชั้นกลางที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ นำไปสู่คำถามว่า นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ที่ได้รับการประพันธ์ขึ้นในช่วงเวลาที่ชนชั้นกลางกำลังมีอิทธิพลอย่างกว้างขวางเช่นนี้ สะท้อนให้เห็นอิทธิพลของอุดมการณ์ต่าง ๆ ที่แพร่กระจายอยู่ในหมู่ชนชั้นกลาง ซึ่งเป็นทั้ง “ผู้ประพันธ์” และ “ผู้อ่าน” นวนิยายเหล่านี้ในลักษณะใดบ้าง

2. วัตถุประสงค์ในการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาอุดมการณ์ต่าง ๆ ที่แพร่กระจายในหมู่ชนชั้นกลาง และปรากฏในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุล

2.2 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอุดมการณ์ต่าง ๆ ของชนชั้นกลางที่ปรากฏในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุล กับบริบททางประวัติศาสตร์ในช่วงเวลาที่นวนิยายได้รับการประพันธ์

3. แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

งานวิจัยนี้เลือกใช้แนวการวิเคราะห์ 2 แนวเป็นเครื่องมือในการศึกษา แนวการวิเคราะห์แรกคือ แนวการวิเคราะห์แบบประวัติศาสตร์นิยมใหม่ (new historicism) และแนวที่สอง คือการวิเคราะห์อุดมการณ์ (ideology) โดยมุ่งตอบคำถามสำคัญใน 2 ประเด็น ประเด็นแรก คืออุดมการณ์ที่แพร่กระจายอยู่ในหมู่ชนชั้นกลาง และปรากฏอยู่ในตัวบทของนวนิยายของ ว. วินิจฉัยกุล ทั้ง 7 เรื่อง

มีอุดมการณ์ใดบ้าง และประการที่สอง อุดมการณ์เหล่านี้ มีความสัมพันธ์กับบริบททางสังคมในช่วงที่นวนิยายได้รับการประพันธ์อย่างไร และการปะทะสังสรรค์กันระหว่างอุดมการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ในตัวของนวนิยาย ส่งผลกระทบอย่างไรต่อความหมายของนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจัยกุลทั้ง 7 เรื่อง

4. ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “อุดมการณ์ชนชั้นกลางในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจัยกุล” กำหนดขอบเขตการศึกษาครอบคลุมนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจัยกุล 7 เรื่อง ได้แก่ *รัตนโกสินทร์* (2547ก) *สองฝั่งคลอง* (2556) *ราตรีประดับดาว* (2547ข) *บุรพา* (2546) *เทวพาคุฝั้น* (2552) *มาลัยสามชาย* (2554) และ *เพชรกลางไฟ* (2558)

5. ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ตัวบทนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจัยกุลทั้งหมด ผู้วิจัยพบว่าตัวบทของนวนิยาย ประกอบไปด้วยอุดมการณ์ต่าง ๆ ที่แพร่หลายในหมู่ชนชั้นกลางในช่วงระหว่างทศวรรษ 2520 จนถึงทศวรรษ 2550 ได้แก่ อุดมการณ์ชนชั้นกลางซึ่งปรากฏให้เห็นชัดเจนที่สุด นอกจากนั้น ยังมีอุดมการณ์อื่นที่ปรากฏในตัวบทนิยาย ได้แก่ อุดมการณ์สตรีนิยมที่ให้คุณค่ากับความเป็นผู้หญิงสมัยใหม่ อุดมการณ์อนุรักษ์นิยมที่ให้ความสำคัญกับคุณค่าของขนบธรรมเนียมประเพณีและความเป็นลำดับชั้นในสังคม และอุดมการณ์กษัตริย์นิยมที่ยกย่องบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ในฐานะที่เป็นจิตวิญญาณของประเทศชาติ

อุดมการณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์เหล่านี้ สัมพันธ์กับบริบททางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมในช่วงเวลาที่นวนิยายทั้งหมดได้รับ

การประพันธ์ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องตลอดช่วงทศวรรษ 2530 ทำให้ชนชั้นกลางขยายตัวเพิ่มขึ้น ส่งผลให้อุดมการณ์ชนชั้นกลางที่ให้คุณค่ากับความก้าวหน้าและอุดมการณ์สตรีนิยมที่ให้คุณค่ากับบทบาทของผู้หญิงสมัยใหม่ขยายตัวเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม เนื่องจากรัฐบาลไทยตั้งแต่ทศวรรษ 2520 เป็นต้นมาพยายามสร้างความเป็นเอกภาพในสังคมด้วยการเผยแพร่อุดมการณ์อนุรักษ์นิยมและกษัตริย์นิยม ส่งผลให้อุดมการณ์ทั้งสองมีอิทธิพลอย่างสูงในหมูชนชั้นกลาง และปรากฏให้เห็นในตัวบทนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุลอย่างชัดเจน

เพื่อนำเสนอข้อค้นพบของการวิจัยให้เป็นลำดับขั้น เนื้อหาในหัวข้อนี้จะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนที่หนึ่ง จะกล่าวถึงอุดมการณ์ของกลุ่มชนชั้นกลางต่าง ๆ ที่ปรากฏในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุล และส่วนที่สองจะอธิบายว่าอุดมการณ์เหล่านี้ มีความสัมพันธ์อย่างไรกับบริบททางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมในช่วงที่นวนิยายทั้งหมดได้รับการประพันธ์

5.1 อุดมการณ์ในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุล

จากการวิเคราะห์นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุลทั้ง 7 เรื่อง พบว่าอุดมการณ์ที่แพร่หลายในหมูชนชั้นกลางและปรากฏในตัวบทของนวนิยายประกอบไปด้วย 4 อุดมการณ์ ได้แก่ อุดมการณ์ชนชั้นกลาง อุดมการณ์สตรีนิยม อุดมการณ์อนุรักษ์นิยม และอุดมการณ์กษัตริย์นิยม โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

5.1.1. อุดมการณ์ชนชั้นกลาง

หากกล่าวถึงในฐานะที่เป็น “ชนชั้น” (class) หนึ่งในสังคม “ชนชั้นกลาง” หมายถึงกลุ่มคนที่ประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ได้แก่ พนักงานเงินเดือนในองค์กรขนาดใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรภาครัฐหรือองค์กรธุรกิจเอกชน รวมถึงผู้ประกอบการรายย่อย (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, 2536, น. 77) ลักษณะเด่นของชนชั้นกลางที่แตกต่างไปจากชนชั้นอื่น ๆ คือการที่

คนกลุ่มนี้มักประกอบอาชีพที่ใช้ความรู้เฉพาะทาง (professional) เนื่องจากในสังคมที่กำลังพัฒนาไปเป็นทุนนิยมจำเป็นต้องอาศัยคนที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะในกิจการต่างๆ เพื่อรองรับการขยายตัวของสถาบันต่างๆ ในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของรัฐที่ต้องสนับสนุนการทำงานของระบบทุนนิยมหรือองค์กรธุรกิจเอกชนที่ต้องมีการบริหารจัดการที่เป็นระบบเพื่อตอบสนองความต้องการสินค้าและบริการของผู้บริโภค

แม้ว่ากลุ่ม “ชนชั้นกลาง” อาจยอมรับอุดมการณ์ที่หลากหลาย แต่อุดมการณ์ที่เป็นผลผลิตโดยตรงจากประสบการณ์ของพวกเขาในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและเป็นอุดมการณ์ที่มีอิทธิพลกับโลกทัศน์ของพวกเขามากที่สุด ก็คือ อุดมการณ์ชนชั้นกลาง (middle class ideology) ซึ่งในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยอ้างถึงการวิเคราะห์ของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536, น. 51-58) ที่เสนอว่า “อุดมการณ์ชนชั้นกลาง” ในบริบทของสังคมไทย หมายถึงลักษณะความคิด หรือ วัฒนธรรมของกลุ่มชนชั้นกลางที่เติบโตขึ้นภายใต้บริบทของการขยายตัวทางเศรษฐกิจในช่วงหลังทศวรรษ 2500 ซึ่งนิธิเสนอว่า มีลักษณะสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ ประการที่หนึ่ง การมีแนวคิดแบบปัจเจกชนนิยม (individualism) ประการที่สอง การให้คุณค่ากับความสำเร็จที่เป็นรูปธรรม ประการที่สาม การเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง และ ประการที่สี่ ความศรัทธาที่มีต่อคุณค่าของการศึกษา ในความเห็นของนิธิ การยึดมั่นในคุณค่าเหล่านี้ เป็นผลมาจากวิถีชีวิตของชนชั้นกลางในระบบเศรษฐกิจแบบสมัยใหม่ที่ทำให้พวกเขาต้องต่อสู้สร้างตัวด้วยความรู้ความสามารถของตนเอง และใช้ชีวิตอยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบตลาดที่ทำให้สำนึกของความเป็นปัจเจกชนมีลักษณะที่ชัดเจนมากกว่าคนชั้นสูงและคนชั้นล่างในสังคมที่ต้องอาศัยระบบอุปถัมภ์มากกว่า

จากการศึกษานวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุลทั้งหมด ผู้วิจัยพบว่าอุดมการณ์ชนชั้นกลางเป็นอุดมการณ์ที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดในนวนิยายทุกเรื่อง โดยมักจะได้รับการนำเสนอผ่านคุณค่าหลัก 3 ประการด้วยกัน ได้แก่ การให้

ความสำคัญกับการสร้างความก้าวหน้า หรือ “ความสำเร็จ” ในชีวิตการยึดมั่นในทัศนะแบบปัจเจกชนนิยม หรือสิทธิที่จะใช้ชีวิตเพื่อสนองตอบต่อความปรารถนาของตนเองโดยไม่ถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขทางสังคม และการให้ความสำคัญกับความเสมอภาค โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. คุณค่าของอุดมการณ์ชนชั้นกลางประการที่หนึ่ง คือการให้ความสำคัญกับความก้าวหน้า หรือ “ความสำเร็จ” ในชีวิต เป็นคุณค่าที่ปรากฏให้เห็นชัดเจนที่สุดในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุล โดยเฉพาะนวนิยายที่ประพันธ์ขึ้นในทศวรรษ 2520 และ 2530 ตัวอย่างเช่น *รัตนโกสินทร์* และ *สองฝั่งคลอง* ในนวนิยายทั้ง 2 เรื่อง การสร้างความก้าวหน้าในชีวิตเป็นประเด็นที่ผู้ประพันธ์ให้ความสำคัญไม่น้อยไปกว่าความรักของตัวละครเอก แม้นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุลที่ประพันธ์ขึ้นหลังทศวรรษ 2540 อาจไม่ได้ให้ความสำคัญกับประเด็นเรื่อง “ความสำเร็จ” เท่ากับนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ในยุคแรก แต่ความขยันหมั่นเพียร รักความก้าวหน้าก็ยังเป็นคุณสมบัติที่ปรากฏในตัวละครฝ่ายดีอยู่เสมอ ตัวอย่างเช่น ใน *เทวาพาคุณ* แม้เนื้อหาของนวนิยายจะไม่ได้กล่าวถึงการสร้างเนื้อสร้างตัวของตัวละครใดโดยเฉพาะ แต่ตัวละครที่ถือว่าเป็น “ฝ่ายดี” ทั้งหมด ล้วนแต่เป็นคนที่ใส่ใจต่อการสร้างความเจริญก้าวหน้าในชีวิต เช่นเดียวกับในกรณีของ *มาลัยสามชาย* แม้เนื้อหาของนวนิยายจะไม่ได้กล่าวถึงการสร้างความสำเร็จในชีวิตของตัวละครหลัก แต่ตัวละครที่เป็น “ฝ่ายดี” ทั้งหมด ล้วนแต่มีความมุ่งมั่นที่จะสร้างความเจริญให้กับชีวิต แม้แต่ *เพชรกลางไฟ* ที่เนื้อหากล่าวถึงความรักต่างชนชั้นระหว่างอูรวศรีกับอนล แต่ผู้ประพันธ์ก็แสดงให้เห็นว่า คุณลักษณะสำคัญของอนลที่สร้างความประทับใจให้กับอูรวศรี คือความขยันหมั่นเพียรมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อสร้างความก้าวหน้าในทางราชการ ต่างจากเชื้อพระวงศ์คนอื่น ๆ ในเรื่อง ที่แม้จะมีโอกาสในชีวิตดีกว่าคนทั่วไป แต่กลับใช้ชีวิตโดยอาศัยแต่สมบัติเดิมที่ส่งสมกันมาในวงศ์ตระกูล หรือที่ทำงานก็เพียงแค่

รับราชการไปตามหน้าที่ เพื่อส่งเสริมสถานะของความเป็นเชื้อพระวงศ์ของตน โดยไม่ได้หวังว่าจะสร้างความเจริญก้าวหน้าในด้านการงานแต่ประการใด

2. คุณค่าของอุดมการณ์ชนชั้นกลางประการที่สองที่ปรากฏในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วนิจฉัยกุลก็คือ การยึดมั่นในทัศนะแบบปัจเจกชนนิยม (individualism) ซึ่งหมายถึงการให้ความสำคัญกับการสนองความต้องการของตน โดยไม่ถูกผูกมัดด้วยข้อจำกัดจากขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2536, น. 57) นิธิอธิบายว่า คุณลักษณะเช่นนี้ ไม่ได้เกิดขึ้นเพราะชนชั้นกลางมีการศึกษาที่ดีหรือมีจิตสำนึกในเรื่องสิทธิเสรีภาพมากกว่าชนชั้นอื่น แต่เป็นเพราะชนชั้นกลางส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตผูกพันกับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและใช้ชีวิตอยู่ในสังคมเมือง ทำให้พวกเขามีแนวโน้มที่จะถูกกำกับอยู่ภายใต้ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ น้อยกว่าชนชั้นสูงที่ใช้ชีวิตอยู่ในวงจำกัด หรือชนชั้นล่างที่อาศัยอยู่ในสังคมชนบท เงื่อนไขทางสังคมที่พิเศษนี้ ทำให้ชนชั้นกลางมีความเป็น “ปัจเจก” ในความหมายของการตระหนักรู้ต่อความต้องการของตนเองและพยายามใช้ชีวิตเพื่อสนองตอบต่อความต้องการเหล่านั้น โดยอาจจะไม่ได้ให้ความสำคัญกับขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ที่ยึดถือกันมาแต่เดิมมากนัก (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2536, น. 57) แม้ว่านวนิยายของ ว. วนิจฉัยกุลส่วนใหญ่จะไม่นำเสนอคุณค่าของความเป็นปัจเจกชนโดยตรง แต่หากพิจารณาจากองค์ประกอบของเรื่อง จะพบว่าแนวคิดแบบปัจเจกชนนิยมมักจะปรากฏในความคิดของตัวละครหลักที่ต้องการเลือกแนวทางในการดำเนินชีวิตหรือเลือกคู่ครองด้วยตนเอง ในแง่ของการเลือกแนวทางการดำเนินชีวิต ตัวละครเอกของ ว. วนิจฉัยกุล ส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเกิดในครอบครัวชนชั้นสูงหรือครอบครัวสามัญชนล้วนแต่ถูกขับเคลื่อนด้วยเจตจำนงของตน คุณลักษณะที่โดดเด่นของพวกเขาคือการมีเป้าหมายในชีวิตที่ชัดเจนและยืนหยัดให้บรรลุเป้าหมายของตน แม้ว่าเป้าหมายเหล่านั้นอาจจะไม่สอดคล้องกับความคาดหวังของคนรอบตัวไปเสียทั้งหมด ตัวอย่างเช่น ลาน ใน *สองฝั่งคลอง* ที่เลือกที่จะศึกษาต่อกฎหมายในชั้นอุดมศึกษา

ด้วยตนเอง แม้จะไม่ได้รับการสนับสนุนด้านการเงินจากครอบครัว โดยผู้ประพันธ์ได้อธิบายความคิดของหลานไว้ว่า

เมื่อหลานเรียนจบชั้นมัธยมแปด หรือที่สมัยนั้นเรียกว่ามัธยมบริบูรณ์ เจ้าคุณก็ฝากเข้าทำงานในกระทรวง มีรายได้พอจะเลี้ยงตัวโดยไม่เดือดร้อน แต่หลานก็ไม่พอใจที่จะหยุดนิ่งอยู่เพียงแค่นั้น บิดาของเขาได้ชื่อว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายของสมัยนั้นมีลูกศิษย์ลูกหามากมาย แต่ยังไม่มียุคคนใดเจริญรอยตามท่าน เขาเองเป็นลูกคนโต... ถึงแม้ว่าเป็นลูกที่ปราศจากคนเหลียวแล แต่ก็มีสติปัญญา มีความมุ่งมั่นแรงกล้าที่จะพาตัวขึ้นไปสู่อณาคตที่ดีกว่าที่เป็นอยู่ให้จงได้

(ว. วินิจชัยกุล, 2556, น. 176)

ในทำนองเดียวกันกับ ลอออร ใน *มาลัยสามชาย* ที่เลือกจะหย่าขาดจากสามีคนแรกเมื่อสามีของเธอรับทองโพร้ามาเป็นภรรยาบ่อย ทั้งที่ในมาตรฐานของสังคมในสมัยนั้น การที่ผู้ชายชนชั้นสูงจะมีภรรยามากกว่าหนึ่งคนถือเป็นเรื่องปกติ และภรรยาส่วนใหญ่ที่เผชิญกับสถานการณ์แบบเดียวกันก็มักจะยอมรับบทบาทของความเป็นภรรยาหลวงเพื่อดำรงสถานะของตนต่อไป ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นการยืนหยัดในเจตจำนงของตนอย่างชัดเจนที่สุด คือกรณีของแคทรีน ใน *บุรพพา* ที่เลือกจะหย่าขาดจากสามีชาวอังกฤษและมาสมรสกับเจ้าสายฟ้า ทั้งที่ตามขนบธรรมเนียมของชาวยุโรปในยุควิคตอเรียน การหย่าร้างกับสามี รวมถึงการแต่งงานกับผู้ชายที่ไม่ใช่ชาวตะวันตกด้วยกันถือเป็นการกระทำต้องห้าม ขณะที่ อูรวซี ใน *เพชรกลางไฟ* แม้จะไม่กล้าทำทลายขนบธรรมเนียมประเพณีถึงขั้นที่จะมาสานสัมพันธ์กับอนลซึ่งเป็นสามีชู้ แต่ก็เลือกที่จะยืนหยัดครองตัวเป็นโสด ไม่แต่งงานกับเชื้อพระวงศ์คนอื่น ๆ ที่มีสถานะเหมาะสม แต่เธอไม่ได้มีใจสมัครรักใคร่

3. คุณค่าของอุดมการณ์ชนชั้นกลางประการที่สามที่ปรากฏในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจชัยกุลก็คือ การให้ความสำคัญกับ “ความเสมอภาค”

แม้ว่าหากพิจารณาจากภูมิหลังของสังคมไทย คุณค่าเกี่ยวกับความเสมอภาคจะเป็นองค์ประกอบของอุดมการณ์ชนชั้นกลางที่แปลกแยกจากชนบทรรมนิยมดั้งเดิมของสังคมไทยอย่างมาก เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมที่มีการแบ่งคนเป็นลำดับชั้น (hierarchy) และให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ นับแต่โบราณ สังคมไทยไม่เพียงแต่มีการกำหนดตำแหน่งแห่งที่ของคนแต่ละคนไว้ชัดเจนว่าใครเป็น “ผู้ใหญ่” ใครเป็น “ผู้น้อย” แต่ยังส่งเสริมให้มีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง “ผู้ใหญ่” กับ “ผู้น้อย” ในรูปของ “บุญคุณ” และ “การฝากเนื้อฝากตัว” (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2536, น. 65) การให้ความสำคัญกับตำแหน่งแห่งที่และความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์เป็นสถาบันทางสังคมที่มีความต่อเนื่องยาวนาน ทั้งยังได้รับการส่งต่อผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมอย่างเป็นทางการ ดังจะเห็นได้ว่า แม้แต่หลักการในเรื่องมารยาทที่สั่งสอนกันอยู่ในปัจจุบัน โดยเนื้อแท้ก็คือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ลำดับชั้นต่ำสูงของคนในสังคมเพื่อให้คนที่อยู่ในสถานะต่าง ๆ รู้วิธีการปฏิบัติต่อกัน และสร้างความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ระหว่างคนต่างชั้นกันได้ อย่างเหมาะสม

แม้จะเป็นประเด็นที่ถกเถียงกันได้ว่าถึงที่สุดแล้ว คุณค่าในเรื่องความเสมอภาคเป็นคุณค่าที่ดำรงอยู่จริงในสังคมไทยหรือไม่ แต่หากมองว่านวนิยายคือพื้นที่ที่ประกอบไปด้วยคุณค่าและอุดมการณ์ต่าง ๆ ปะทะสังสรรค์กันอยู่ จะพบว่านวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุล ได้สะท้อนให้เห็นว่า คุณค่าในเรื่องของความเสมอภาคเป็นคุณค่าที่ชนชั้นกลางไทยให้ความสำคัญอยู่ไม่น้อย ในทัศนะของชนชั้นกลางโดยทั่วไป ความเหลื่อมล้ำและการกำหนดลำดับชั้นทางสังคมที่ตายตัว (rigid) จนเกินไปเป็นอุปสรรคต่อความก้าวหน้าทั้งของระบบทุนนิยม และความก้าวหน้าในชีวิตของชนชั้นกลางแต่ละคน แม้ชนชั้นกลางไทยอาจจะไม่ได้ปฏิเสธลำดับชั้นทางสังคมทั้งหมด แต่สำหรับพวกเขา ระบบการตอบแทน (reward) ที่ขึ้นอยู่กับการสถานะทางสังคมที่ติดตัวมาแต่กำเนิด คือความไม่เป็นธรรมที่ขัดแย้งกับ

อุดมคติในชีวิตของพวกเขาและเป็นที่ควรได้รับการแก้ไข อย่างไรก็ตาม แม้ว่าอุดมคติของชนชั้นกลางจะมองว่าความเท่าเทียมเป็นคุณค่าที่สำคัญ แต่ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วว่า โดยเหตุที่สังคมไทยเป็นสังคมที่ลำดับชั้นมีความสำคัญและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจการเมืองที่ผ่านมาก็ไม่เคยเกิดขึ้นอย่างรอบด้าน ลำดับชั้นในสังคมจึงยังดำรงอยู่อย่างเข้มแข็ง ส่งผลให้ “ความไม่เสมอภาค” กลายเป็นปรากฏการณ์ที่พบเห็นได้ทั่วไป

ความไม่พอใจต่อความไม่เสมอภาคนี้ สร้างความอัดอั้นให้กับชนชั้นกลางมาตลอด ส่งผลให้ปมปัญหาดังกล่าวกลายเป็นประเด็นหนึ่งที่มีมักจะถูกหยิบยกขึ้นมากล่าวถึงในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วนิชชัยกุล อยู่เสมอ ตัวอย่างเช่น พักใน *รัตนโกสินทร์* ที่ต้องเผชิญหน้ากับความรู้สึกไม่เสมอภาคเมื่อเขาต้องแข่งขันกับ สนั่นหลานชายของเจ้าคุณกลาโหม บุคคลซึ่งเป็นเสมือนตัวแทนของระบบอภิสิทธิ์ชนในสังคมไทย หรือในกรณีของ ลาน ใน *สองฝั่งคลอง* และ นาง ใน *ราตรีประดับดาว* ซึ่งไม่ก้าวหน้าในทางราชการเพราะขาดเส้นสายกับกลุ่มคณะราษฎรในช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 ความรู้สึกไม่พอใจที่มีต่อ “ความไม่เสมอภาค” นี้ จะเป็นปัญหาที่นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วนิชชัยกุล หลายเรื่องสะท้อนให้เห็นและในการคลี่คลายปมปัญหา ผู้ประพันธ์ก็มักจะชดเชยความรู้สึกคับข้องใจต่อความไม่เสมอภาคเหล่านี้ ด้วยการสร้าง “ความเป็นธรรม” ให้ปรากฏหรือสร้าง “ความเสมอภาค” ให้เกิดขึ้นด้วยการสร้างบทสรุปที่อภิสิทธิ์ชนที่ใช้เส้นสาย หรือคนที่ใหญ่โตเพียงเพราะเกิดมาในตระกูลเก่าแก่และมั่งคั่งจะต้องประสบกับความเสื่อมถอยในบั้นปลาย ขณะที่คนที่ตั้งใจทำงานด้วยความซื่อตรง ขยันหมั่นเพียรและมีความรู้ความสามารถจะต้องได้รับรางวัลตอบแทนความดีของพวกเขาในรูปแบบของความสำเร็จในชีวิตเสมอ

5.1.2 อุดมการณ์สตรีนิยม

นอกเหนือจากอุดมการณ์ชนชั้นกลาง อุดมการณ์อีกรูปแบบหนึ่งที่ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วนิจฉัยกุลก็คือ อุดมการณ์สตรีนิยม แม้ในปัจจุบัน คำว่า “สตรีนิยม” จะเป็นคำที่ใช้กันในความหมายที่กว้างและหลากหลาย แต่ในบทความนี้ ผู้วิจัยใช้คำว่า “สตรีนิยม” ในความหมายแบบเสรีนิยม (liberal feminism) กล่าวคือมองว่า สตรีนิยม หมายถึงอุดมการณ์หรือโลกทัศน์ที่ส่งเสริมคุณค่าของผู้หญิงในฐานะปัจเจกชนที่มีสิทธิเสรีภาพ มีความตระหนักรู้ต่อตนเองในฐานะที่เป็นผู้กระทำ (subject) ตระหนักรู้ถึงความปรารถนาของตน และมีสิทธิที่จะเลือกเส้นทางในการดำเนินชีวิตของตนโดยไม่ถูกกฎเกณฑ์ของสังคมที่ละเมิดต่อสิทธิของปัจเจกบุคคลมาตีกรอบการตอบสนองความปรารถนา หากพิจารณาด้วยกรอบการเคลื่อนไหวของขบวนการสตรีนิยมในระดับสากล สตรีนิยมในความหมายที่ใช้ในงานวิจัยนี้ สอดคล้องกับจุดยืนของการเคลื่อนไหวคลื่นลูกที่ 2 ของกระแสสตรีนิยม ซึ่งมีเป้าหมายในการ “ปลดปล่อย” ผู้หญิง จากการได้รับการปฏิบัติที่ไม่เท่าเทียมกับผู้ชายทั้งภายในบ้านและในที่ทำงาน เป็นการเคลื่อนไหวที่ต้องการยกระดับจิตสำนึกของผู้หญิงให้แลเห็นความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศ (จามะรี เชียงทอง, 2563, น. 17)

จากการที่ผู้วิจัยใช้นิยามของอุดมการณ์สตรีนิยมในความหมายนี้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ ผู้วิจัยพบว่านวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วนิจฉัยกุล ส่วนใหญ่ จะปรากฏอุดมการณ์สตรีนิยมใน 2 รูปแบบ ได้แก่ การวิพากษ์แนวคิดแบบชายเป็นใหญ่ (patriarchy) และการเชิดชูตัวแบบของ “สตรีสมัยใหม่” ตามอุดมคติของสตรีนิยมแนวเสรีนิยม (liberal feminism) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. อุดมการณ์สตรีนิยมในรูปแบบที่หนึ่ง คือการวิพากษ์แนวคิดแบบชายเป็นใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิพากษ์ในประเด็นที่ผู้ชายสามารถมีภรรยาได้หลายคน และในประเด็นที่มองว่าผู้หญิงไม่จำเป็นต้องมีเจตจำนงของตนเอง มักจะ

ปรากฏในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วนิจชัยกุลที่มีประเด็นหลักอยู่ที่ความขัดแย้งในครอบครัว ตัวอย่างเช่น *ราตรีประดับดาว* และ *มาลัยสามชาย* ในกรณีของ *ราตรีประดับดาว* ปมปัญหาสำคัญของเรื่องคือการที่ นาง ซึ่งเป็นสามีของ เกด ได้ เนื่องเนื้อทอง เป็นภรรยาคนที่สองระหว่างที่เดินทางไปรับตำแหน่งที่กรุงเทพฯ แม้ว่าการกระทำของ นาง จะเป็นการผิดต่อ เกด แต่ นาง กลับไม่เห็นว่า การกระทำของตนเป็นความผิดร้ายแรง ดังจะเห็นได้ว่า เมื่อเพื่อนของนางถามเขาว่าคิดจะจัดการอย่างไรกับเกด คำตอบของ นาง ก็คือ

การมีเมียพร้อม ๆ กันหลายคน ไม่ใช่เรื่องสลักสำคัญอยู่แล้ว แม่เกิดเองก็ไม่ใช่ผู้หญิงซี้หึง เป็นคนไม่มีปากไม่มีเสียง ส่วนเนื้อทองก็ปรนนิบัติดูแลดี ต่างคนต่างรู้จักหน้าที่ ก็คงไม่มีอะไรมาก

(ว. วนิจชัยกุล, 2547ข, น. 145)

ปมปัญหาในลักษณะเดียวกันนี้ ปรากฏอยู่ใน *มาลัยสามชาย* ดังจะเห็นได้จากการที่ยศ พลาธร สามีคนแรกของลอออรรับ ทองไพบร่ำ ซึ่งเป็นโสเภณีจากชองยี่สุนเหลือมาเป็นภรรยาน้อย แม้ว่า ยศ จะได้รับการศึกษาจากประเทศตะวันตก ซึ่งแนวคิดแบบปัจเจกนิยมเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง แต่ ยศ กลับมีความคิดในลักษณะชายชนชั้นสูงของไทยที่มองว่าการมีภรรยามากกว่าหนึ่งคนไม่ใช่เรื่องผิดปกติ ยิ่งสำหรับคนที่มีฐานะร่ำรวยดังเช่นยศ การจะมีภรรยามากกว่าหนึ่งคนไม่ถือว่าเป็นปัญหา เนื่องจากเขาอยู่ในฐานะที่สามารถเลี้ยงดูภรรยาทุกคนให้อยู่ได้อย่างมีความสุข

การวิพากษ์ต่อแนวคิดชายเป็นใหญ่ นอกจากจะปรากฏในด้านของการวิพากษ์การมีภรรยาหลายคนแล้ว อีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญไม่น้อยไปกว่ากันก็คือ การวิพากษ์ทัศนคติที่มองสตรีเป็นเพียงช้างเท้าหลัง หรือเป็นบุคคลที่ไม่มีเจตจำนงของ

ตนเอง แม้การวิพากษ์ในประเด็นนี้อาจไม่เห็นเด่นชัดเท่ากับการวิพากษ์ในประเด็นการมีภรรยาหลายคน แต่ก็ยังเป็นประเด็นที่สำคัญและสามารถสังเกตได้จากการบรรยายความอึดอัดของตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่มีต่อชนบธรรมเนียมประเพณีหรือกรอบของสังคมที่ปิดกั้นเสรีภาพของสตรีในการเลือกเส้นทางการดำเนินชีวิตของตนเอง ตัวอย่างเช่น ลอออร ใน *มาลัยสามชาย* ซึ่งเป็นเหมือนตัวแทนของหญิงที่ถูกกำกับอยู่ภายใต้ระเบียบประเพณีต่าง ๆ ที่ตีกรอบให้ผู้หญิงต้องแสดงบทบาทเป็น “เมีย” และเป็น “แม่” อย่างเคร่งครัด จนไม่สามารถแสดงเจตจำนงที่แท้จริงของตนได้ ลอออร เป็นตัวอย่างของ “นางแก้ว” ตามกรอบของสังคมชายเป็นใหญ่ ในการแต่งงานสองครั้งแรก แม้ ลอออร จะได้รับการยอมรับจากครอบครัวของสามีเป็นอย่างสูง แต่ความสำเร็จดังกล่าวก็ต้องแลกมาด้วยความอึดอัดในการดำรงชีวิต ในการแต่งงานครั้งแรก แม้ ลอออร จะสามารถวางตัวให้เป็นที่รักของครอบครัวสามีได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง แต่เมื่อเห็นว่าสามีเริ่มดำเนินชีวิตไปในทิศทางที่ไม่เหมาะสม ความเป็นเมียที่ดีอยู่ในโอวาทของสามี ทำให้ ลอออร ก็ไม่กล้าตักเตือนสามี จนกลายเป็นสาเหตุส่วนหนึ่งที่ทำให้ ยศ รับ ทองไพรำ มาเป็นภรรยาน้อยได้โดยง่าย ต่อมา เมื่อแต่งงานกับ เทพ สามีคนที่สอง แม้ว่า เทพ จะดูแล ลอออร อย่างดีและให้ความรู้สึกมั่นคงซึ่งเธอไม่เคยได้รับจากสามีคนแรก แต่เพื่อที่จะอยู่ร่วมกับ เทพ ให้ได้อย่างราบรื่น ลอออร ต้องวางตัวแบบไม่มีปากไม่มีเสียง เนื่องจาก ลอออร เป็นแม่หม้าย ทั้งยังมีสถานะที่ด้อยกว่าสามีและมารดาของสามี ไม่ว่าจะเป็นในด้านวัยวุฒิหรือชาติวุฒิ ทำให้ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบต่าง ๆ ที่ครอบครัวสามีวางไว้อย่างเคร่งครัด จนแทบไม่เป็นตัวของตัวเอง

ระเบียบประเพณีที่เคร่งครัดเหล่านี้ ปรากฏให้เห็นทั้งในแง่ของบุคลิกลักษณะของ เทพ และมารดา รวมถึงในรูปแบบของสัญลักษณ์ในเชิงพื้นที่ที่ปรากฏอยู่บ่อยครั้งในตัวของ *มาลัยสามชาย* ตัวอย่างเช่น ในห้องอาหารที่บ้าน ตัวบทได้บรรยาย

ถึงลักษณะความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ปรากฏในครอบครัวโยธาบดีผ่านพื้นที่ดังกล่าว ได้อย่างน่าอัศจรรย์ว่า

พระยาโยธาธิบดีเป็นคนมีระเบียบสมกับเป็นทหาร ยิ่งเลื่อนขึ้นเป็นพระยาเขาก็ยิ่งเคร่งครัดกว่าเมื่อก่อน ในบ้าน เจ้าของบ้านทุกคนไม่มีสิทธิกินอาหารที่ไหนได้ นอกจากในห้องรับประทานอาหาร ทั้งสามมือ เว้นเสียแต่เจ้าเบ็ญจพลูกจากเตียงไม่ไหวจริงๆ ตอนเช้า เขากับภรรยาและลูกสาวนั่งร่วมโต๊ะ มือเที่ยงมีลอออรคนเดียวก็ต้องรับประทานอาหารนี้ โต๊ะจัดอย่างสวยงามเช่นเดียวกัน ตกเย็น ก็รับประทานอาหารกันพร้อมหน้าตามเวลาอีกครั้ง ลูกชายคนเล็กยังเยาว์เกินกว่าจะนั่งร่วมโต๊ะด้วย อีกสองสามปี ถึงจะโตพอมาร่วมวงได้ ในห้องมีแต่ความเงียบ ถ้าหากว่าหัวหน้าครอบครัวไม่เอ่ยขึ้นมาก่อน ก็จะไม่มีการลำพุด ลออรอุทวงระเบียบนี้ไว้เช่นกัน

(ว. วินิจฉัยกุล, 2554, น. 274)

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับ ลออร นี้ แม้จะไม่ได้ถูกนำเสนออย่างชัดเจนดังเช่นการวิพากษ์วิจารณ์ชนบทของการมีภรรยาหลายคน แต่ก็เป็นที่สะท้อนให้เห็นปัญหาของแนวคิดแบบชายเป็นใหญ่จากมุมมองของอุดมการณ์แบบสตรีนิยมที่มองว่าการตีกรอบของผู้หญิงให้จำกัดอยู่แต่ในหน้าที่เป็นช้างเท้าหลังนั้น แม้จะเป็นคุณค่าที่สืบทอดกันมาในสังคมไทยอย่างยาวนาน แต่ก็ป็นคุณค่าที่สร้างปมปัญหาในความรู้สึกของสตรียุคใหม่ที่ไม่ต้องการอยู่ภายใต้กรอบของสังคมชายเป็นใหญ่ดังที่เคยเป็นมาในอดีต

2. อุดมการณ์สตรีนิยมในรูปแบบที่สอง คือการนำเสนอตัวแบบของ “สตรีสมัยใหม่” ในรูปแบบที่เป็นอุดมคติ การนำเสนออุดมการณ์สตรีนิยมในมิตินี้เป็นไปในลักษณะที่ตรงไปตรงมา เนื่องจากนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุลทั้งหมด เน้นไปที่บทบาทของผู้หญิง การเล่าเรื่องก็เป็นการเล่าจากมุมมองของตัวละครเอกฝ่ายหญิง นอกจากนี้ ทั้งผู้ประพันธ์และผู้อ่านส่วนใหญ่ก็เป็นผู้หญิง ภาพของผู้หญิง

ในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วนิจฉัยกุล จึงเป็นภาพสะท้อนของผู้หญิงในอุดมคติในแบบที่ผู้ประพันธ์และผู้อ่านปรารถนาจะเห็น

แม้ว่าอุดมคติของสตรีสมัยใหม่ที่ปรากฏในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วนิจฉัยกุล จะเป็นอุดมคติที่ปรากฏในสังคมไทยมานาน อย่างน้อยก็ตั้งแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่การที่ภาพของ “สตรีสมัยใหม่” เหล่านี้ ถูกนำมาตอกย้ำในนวนิยายในทศวรรษ 2530 ก็สะท้อนให้เห็นถึงบริบทในช่วงเวลาดังกล่าวที่การขยายตัวของผู้หญิงชนชั้นกลางส่งผลให้ภาพของสตรีสมัยใหม่เหล่านี้กลายเป็นอุดมคติที่แพร่หลายอยู่ในสังคมในวงกว้างกว่าที่ผ่านมาในอดีต (เสนาะ เจริญพร, 2548, น. 13) หากพิจารณาตัวละครเอกฝ่ายหญิงของ ว. วนิจฉัยกุล ในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ทั้งหมด จะพบว่าแม้ตัวละครเหล่านี้จะมีความหลากหลายทั้งในแง่ชนชั้น เชื้อชาติ และยุคสมัย แต่ลักษณะร่วมของนางเอกเหล่านี้ก็คือ การเป็น “สตรีสมัยใหม่” ในความหมายของสตรีที่มีเจตจำนงของตนเอง ตระหนักรู้ถึงความต้องการของตนเอง มีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะบรรลุถึงความต้องการของตนเอง ขณะที่ในแง่ความสัมพันธ์ นางเอกของ ว. วนิจฉัยกุล ไม่ต้องการเป็นเพียงช้างเท้าหลัง แต่ต้องการที่จะเป็น “คู่ชีวิต” ในความหมายถึงการได้รับการยอมรับศักดิ์ศรีในฐานะภรรยาเพียงคนเดียวและต้องมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของความสามารถในการหาเลี้ยงตนเอง หรือการเป็นหลังบ้านที่ให้การสนับสนุนสามีให้ก้าวหน้าในหน้าที่การงาน

การนำเสนอตัวแบบของสตรีสมัยใหม่ในอุดมคตินี้ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในตัวละครเอกฝ่ายหญิงในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วนิจฉัยกุลทุกเรื่อง นับตั้งแต่เรื่องแรก คือ *รัตนโกสินทร์* จนถึงเรื่องล่าสุด คือ *เพชรกลางไฟ* การแสดงออกถึงเจตจำนงของตนเองของตัวละครเหล่านี้ส่วนใหญ่จะปรากฏให้เห็นจากการเลือกคู่ครอง ดังจะเห็นได้ว่า นางเอกของ ว. วนิจฉัยกุลแทบทุกคน ไม่ว่าจะเป็น เพ็ญ ทับทิม แดงอริน เกดแก้ว ลอออร หรืออุรวดี ล้วนแต่เลือกคู่ครองด้วยตนเองทั้งสิ้น

นอกจากนี้ ตัวละครเอกฝ่ายหญิงของ ว. วนิจฉัยกุลยังต้องเป็นสตรีที่ใส่ใจในด้านการศึกษา แม้ว่าบริบทในยุคสมัยที่ปรากฏในนวนิยายจะเป็นบริบทในยุคที่การศึกษาอาจจะไม่ได้เป็นเงื่อนไขที่สำคัญต่อการดำรงชีพของผู้หญิงมากนัก แต่เนื่องจากในช่วงทศวรรษ 2520-2550 ซึ่งนวนิยายเหล่านี้ได้รับการประพันธ์ขึ้นเป็นยุคสมัยที่ผู้หญิงชนชั้นกลางที่มีการศึกษาเพิ่มจำนวนขึ้น และต่างก็มีบทบาทในสังคมการทำงานมากขึ้น อุดมการณ์สตรีนิยมจึงกลายเป็นมุมมองปกติที่ปรากฏให้เห็นอย่างแพร่หลาย ส่งผลให้มาตรฐานของ “สตรีสมัยใหม่” ในอุดมคติ ต้องมีคุณสมบัติในเรื่องการศึกษามาเกี่ยวข้องเสมอ ตัวอย่างเช่น เพ็ง ใน *รัตนโกสินทร์* ซึ่งแม้จะเป็นสตรีในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ก็ได้รับการศึกษาอย่างดีจนสามารถเขียนจดหมายตอบโต้กับชายที่เข้ามาเกี่ยวพาราสีได้อย่างเจ็บแสบ ขณะที่ ทับทิม ใน *สองฝั่งคลอง* และ เกดแก้ว ใน *เทวพาคุ้ยฝัน* ต่างก็เป็นผู้หญิงจำนวนส่วนน้อยในยุคสมัยของคนที่ได้รับการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยเช่นเดียวกัน ในกรณีของ อูรวลี ใน *เพชรกลางไฟ* แม้ในนวนิยายจะไม่ได้กล่าวถึงการศึกษาแบบทางการของเธอ แต่บทสนทนาต่าง ๆ ของอูรวลีก็สะท้อนให้เห็นว่าเธอเป็นเจ้านายหญิงที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านอักษรศาสตร์อย่างสูงจนสามารถเข้าใจวรรณคดีต่าง ๆ ได้อย่างลึกซึ้ง แม้แต่ เกด ใน *ราตรีประดับดาว* ซึ่งเป็นหญิงสาวชาวบ้านจากเพชรบุรีที่ไม่ใช่หญิงธรรมดาสามัญ แต่ได้รับการอบรมสั่งสอนจากมารดาซึ่งเคยเป็นข้าหลวงในวังของเสด็จในกรมฯ ทำให้เกิดเป็นผู้หญิงชาวบ้านที่แตกต่างไปจากชาวชนบททั่วไป ดังจะเห็นได้ว่าในช่วงที่ถูกทอดทิ้งจากสามีนั้น ไม่เพียงแต่เกดจะสามารถเดินทางไปตามหาสามีที่กรุงเทพฯ ได้ด้วยตัวเอง แต่ในระหว่างที่กำลังรอให้สามีกลับมาคืนดี เธอก็ยังสามารถประกอบกิจการด้านการค้าจนสามารถสร้างตัวกลายเป็นที่พึ่งพาของเครือญาติได้ในระยะเวลาเพียงไม่นาน ดังที่ผู้ประพันธ์ได้กล่าวถึงความสำเร็จในการทำธุรกิจของ เกดไว้ว่า

บ้านที่บางโพนั้นจะถูกโฉลกกับเกิดอย่างพ่อแม่ของเกิดเคยออกปากหรือเป็นความวิริยะอุตสาหะของเกิดเองก็ตาม ตั้งแต่มาอยู่ เกิดรู้สึกว่าจะตัวเองมีความมั่นคงในชีวิตมากขึ้นอย่างทันตาเห็น อย่างแรกคือที่ดินล่วนเป็นสวนผลไม้อุดมสมบูรณ์ ทำรายได้ดีอย่างสม่ำเสมอให้กับเจ้าของ ต่อมา เกิดเริ่มมองเห็นช่องทางจะทำเงินได้มากขึ้นด้วยการแบ่งที่ดินให้เช่าเป็นรายได้เล็ก ๆ น้อย ๆ ดีกว่าทิ้งที่ดินไว้เฉย ๆ อย่างที่สอง เมื่อญาติพี่น้องทางเพชรบุรีว่าคุณหญิงเกิดมีบ้านช่องเป็นหลักฐานมั่นคงอยู่ในพระนครบ้านของเกิดจึงกลายเป็นศูนย์กลางการพักอาศัยและพบปะของเครือญาติ ยามพวกเขาเดินทางจากบ้านเดิมมาพำนักในเมืองหลวง ต่อมาก็มีการเอาลูกหลานผู้ชายมาฝากให้อาศัยเล่าเรียน ส่วนลูกสาวนั้น พ่อแม่ก็ส่งมาเพื่อช่วยแรงและเรียนรู้อวิชาแม่บ้านแม่เรือนกับคุณหญิงเกิดแทนที่จะให้อยู่เฉย ๆ ในเพชรบุรี บ้านของเกิดจึงอุ่นหนาฝาคั่งขึ้นทันตาเห็นไม่เจียบเหวอย่างตอนแรก ๆ แรงงานของลูก ๆ หลาน ๆ เหล่านี้กลายมาเป็นเครื่องช่วยให้เกิดทำงานได้อีกหลายอย่าง เพิ่มพูนรายได้ให้ทางบ้าน นอกจากขายผลไม้ทั้งเงาะมังคุด มะปราง แม้แต่ดอกไม้ในบ้านสำหรับทำเครื่องหอมและยาสมุนไพรก็เป็นเงินเป็นทองด้วยกันทั้งนั้น ทำให้เกิดรับเลี้ยงดูหลาน ๆ ทุกคนได้อย่างสุขสบาย ไม่ต้องตะแคงเงินที่คุณนางส่งมาให้ทุกเดือนด้วยซ้ำไป

(ว. วินิจฉัยกุล, 2547ข, น. 390)

5.1.3 อุดมการณ์อนุรักษ์นิยม

แม้อุดมการณ์ชนชั้นกลางและอุดมการณ์สตรีนิยมจะเป็นส่วนประกอบที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดในระดับของโครงเรื่อง บุคลิกลักษณะของตัวละคร รวมถึงปมความขัดแย้งในนวนิยาย แต่ผู้วิจัยพบว่าอุดมการณ์ชนชั้นกลางและอุดมการณ์สตรีนิยมที่ปรากฏในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุลทั้งหมดมักจะถูกกำกับอยู่ภายใต้อิทธิพลของอุดมการณ์ในรูปแบบอื่นที่มีพลังไม่น้อยไปกว่ากัน หนึ่งในอุดมการณ์เหล่านั้นก็คืออุดมการณ์อนุรักษ์นิยม (conservatism)

คำว่า “อนุรักษ์นิยม” เป็นคำที่มีความหมายหลากหลาย เช่นเดียวกับคำว่า “สตรีนิยม” ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้คำว่า “อนุรักษ์นิยม” ในความหมายของโลกทัศน์ที่

ยอมรับในคุณค่าของขนบธรรมเนียมประเพณี แนวคิดที่ดำรงอยู่เดิม หรือเข้าใจกันว่าดำรงอยู่มาแต่เดิมในฐานะที่เป็นคุณค่าหลักของสังคม (Heywood, 2007, pp. 49-50) หากพิจารณาจากนิยามของอนุรักษนิยมในความหมายนี้ ผู้วิจัยพบว่า นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วนิจชัยกุล ปรากฏให้เห็นองค์ประกอบของอุดมการณ์อนุรักษนิยม ผ่านคุณค่า 4 รูปแบบหลัก ได้แก่ การเคารพในลำดับชั้นทางสังคม การยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย การมองผู้หญิงในฐานะเมียและแม่ และการหวาดระแวงต่อความเปลี่ยนแปลง โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. คุณค่าในแบบอนุรักษนิยมประการที่หนึ่งที่ปรากฏในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วนิจชัยกุล ก็คือ การเคารพในลำดับชั้นทางสังคม จะเห็นได้ว่าในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วนิจชัยกุลส่วนใหญ่ แม้ลำดับชั้นทางสังคมจะถูกนำเสนอว่าเป็นปัญหา แต่ก็เฉพาะเมื่อลำดับชั้นทางสังคมเหล่านั้นขัดต่อความต้องการหรือเจตจำนงของตัวละครเอกในเรื่องเท่านั้น ตรงกันข้าม เมื่อกล่าวถึงลำดับชั้นทางสังคมในแง่ของหลักการทั่วไป จะพบว่าภาพส่วนใหญ่ที่ถูกนำเสนอในนวนิยายคือลำดับชั้นทางสังคมเป็นสิ่งที่วิวัฒนาการคู่กันมากับสังคมไทย เป็นมรดกตกทอดมาจากอดีตและเป็นสิ่งที่ทำให้สังคมมีระเบียบแบบแผน ที่น่าสนใจก็คือ ลำดับชั้นทางสังคมไม่ได้ถูกนำเสนอในฐานะที่เป็นสิ่งที่สะท้อนความไม่เสมอภาค หากแต่ถูกนำเสนอในฐานะที่เป็นเงื่อนไข (condition) ที่ทำให้ความเสมอภาค และความเป็นธรรมในสังคมเกิดขึ้นได้ เนื่องจากการมี “ผู้ใหญ่” ที่มีอำนาจ จึงจะสามารถประกาศความเป็นธรรมหรือสร้างความเสมอภาคให้กับ “ผู้น้อย” ที่ปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างเคร่งครัด ตัวอย่างที่สะท้อนมุมมองเช่นนี้ ปรากฏในนวนิยายเรื่อง *รัตนโกสินทร์* ในตอนที่ ปักเข้าไปพบเจ้าพระยามหาเสนา ซึ่งเป็นญาติผู้ใหญ่ของ สน และเป็นขุนนางชั้นผู้ใหญ่เพื่อขอให้ ช้อง ซึ่งหนีตาม สน มาแอบซ่อนอยู่ในบ้านของเจ้าพระยามหาเสนาเดินทางกลับบ้าน เมื่อน้องชายของ ปัก ถามว่า เหตุใดเขาจึงไม่กลัวว่าเจ้าพระยามหาเสนาจะลงโทษ ปัก ตอบกับน้องชายว่า

เพราะท่านเป็นคนใหญ่คนโตนะซี ท่านก็ต้องคำนึงว่าถ้าไปทำอะไรไม่ดี จะต้องเสียหายมากกว่าคนธรรมดา คุณหลานชายของท่านเองก็เหมือนกัน พี่ร่ำเรียนอ่านหนังสือมาตั้งหลายปี รู้เ็นว่าศักดินาของคนนั้นสูงต่ำผิดกันอย่างไร ใครก็ตามที่ศักดินาสูง หากว่าทำผิดกฎหมาย ก็ต้องเสียค่าปรับไหมสูงกว่าชาวบ้านเพราะกฎหมายท่านเอาศักดินาเป็นตัวกำหนด ส่วนความเสียหายนั้นก็ยิ่งอ้าวมากกว่าชาวบ้านร้านถิ่นเหมือนกัน

(ว. วินิจฉัยกุล, 2547ก, น. 262)

คำพูดของ ปัก สะท้อนให้เห็นความเชื่อมั่นต่อหลักความชอบธรรมที่อ้างอิงมาจากลำดับชั้นทางสังคม และความเชื่อมั่นว่า การมีอยู่ของ “ผู้ใหญ่” “ผู้น้อย” คือเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างมีระเบียบแบบแผน ในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุล ความไม่เป็นธรรมหรือความไม่เสมอภาคไม่ได้เกิดขึ้นจากการที่สังคมมีลำดับชั้น แต่จะเกิดขึ้นเมื่อคนที่อยู่ในแต่ละลำดับชั้นทางสังคมไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ของตนอย่างเหมาะสม ตัวอย่างเช่น “ผู้น้อย” ไม่เคารพ “ผู้ใหญ่” หรือ “ผู้ใหญ่” เห็นแก่อคติความลำเอียงจนไม่สามารถดำรงตนให้เป็น “ผู้ใหญ่” ที่น่าเคารพนับถือได้

แม้ในด้านหนึ่ง การดำรงอยู่ของอุดมการณ์ที่แตกต่างกัน ในนวนิยายแต่ละเรื่องถือเป็นเรื่องปกติ เนื่องจากนวนิยายแต่ละเรื่องล้วนประกอบไปด้วยอุดมการณ์หลากหลายปะทะสังสรรค์กันอยู่ แต่ในกรณีนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุล เป็นที่น่าสังเกตว่า อิทธิพลของอุดมการณ์อนุรักษนิยมดูจะมีพลังในการลดทอนความสำคัญของอุดมการณ์ชั้นกลางในด้านแนวคิดว่าด้วยเสมอภาคลงไป การยอมรับว่าลำดับชั้นในสังคมเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดความเป็นธรรม ทำให้ความเสมอภาคไม่ใช่เรื่องสำคัญเท่ากับการที่คนทุกคนปฏิบัติหน้าที่ของตน ตัวอย่างเช่น สน ใน *รัตนโกสินทร์* ที่เกิดมาในตระกูลสูง แต่ไม่รู้หน้าที่ของตนเอง หรือในการที่ภรรยาน้อยอย่างเนื่องเนื้อทอง ใน *ราตรีประดับดาว* และ ทองไพบัว ใน *มาลัยสามชาย* ไม่ให้ความเคารพยำเกรงภรรยาหลวง ภาวะเช่นนี้เองคือสิ่งที่สร้างความไม่เป็นธรรมและไม่เสมอภาค

ในสังคม และสังคมจะกลับไป “เป็นธรรม” อีกครั้ง ก็ต่อเมื่อตัวละครเหล่านี้จะถูกกำจัดด้วยอำนาจของ “ผู้ใหญ่” ที่เหนือกว่า หรือ “กฎแห่งกรรม” ซึ่งเป็นเหมือนอำนาจที่ยิ่งใหญ่ที่สุด

2. คุณค่าในแบบอนุรักษ์นิยมประการที่สองที่ปรากฏในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุลคือ การยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย หากพิจารณาจากเนื้อหาของนวนิยายแต่ละเรื่องจะเห็นได้ว่า แม้ขนบธรรมเนียมประเพณีแบบดั้งเดิมมักจะถูกวิพากษ์อย่างมากและพบปัญหาส่วนใหญ่ในนวนิยายของ ว. วินิจฉัยกุล ก็มักจะเกิดขึ้นจากความต้องการของปัจเจกชนที่ขัดแย้งกับขนบธรรมเนียมประเพณี แต่หากพิจารณาจากองค์ประกอบอื่น ๆ นอกเหนือจากพบความขัดแย้งหลักของเรื่อง จะพบว่าคุณค่าในแบบอนุรักษ์นิยมมักจะถูกนำเสนอในฐานะแบบแผนในการปฏิบัติอันดีงามของสังคมไทย และโดยทั่วไป มักไม่ได้ถูกตั้งคำถามหรือมองว่าเป็นปัญหา ตรงกันข้าม หากตัวละครใดเลือกที่จะทำทลายกับขนบธรรมเนียมประเพณีเหล่านั้นอย่างโจ่งแจ้ง ก็มักจะต้องประสบกับชะตากรรมอันเลวร้ายในบั้นปลาย ตัวอย่างเช่น ช้อง ใน *รัตนโกสินทร์* หรือ เฟื่อง ใน *สองฝั่งคลอง* ที่ละเมิดขนบธรรมเนียมประเพณีด้วยการลักลอบได้เสียกับผู้ชายจนทำให้ชีวิตต้องประสบกับความยากลำบาก เนื่องเนื้อทอง หรือ ทองไพบัว ซึ่งอยู่ในสถานะเมียหย่าแต่กลับไม่รู้ที่ต่ำที่สูงและไม่เคารพบทบาทของเมียน้อยอย่างที่ควรจะเป็น ล้วนแต่ประสบกับหายนะในบั้นปลาย หากพิจารณาในแง่นี้ จะเห็นได้ว่า แม้ว่านวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุลหลายเรื่องจะทำทลายกับขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างที่ขวางกั้นเจตจำนงของตัวละครหลัก แต่ขนบธรรมเนียมเหล่านั้นจะจำกัดอยู่เฉพาะขนบธรรมเนียมที่ชนชั้นกลางในช่วงทศวรรษ 2520 - 2550 มองว่าล้าสมัย ตัวอย่างเช่น การคลุมถุงชน หรือการให้ความสำคัญกับชาติกำเนิดมากกว่าความรู้ความสามารถส่วนบุคคล แต่ไม่ใช่การตั้งคำถามกับขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามในด้านอื่น ๆ ของสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นการเคารพในอาวุโส การปฏิบัติตาม

หน้าที่ที่เหมาะสมตามสถานะทางสังคมของตน รวมถึงการรักษาลำดับขั้นในสังคมอย่างเคร่งครัด

3. คุณค่าในแบบอนุรักษ์นิยมประการที่สามที่ปรากฏในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจัยกุลคือ การมองผู้หญิงในฐานะเมียและแม่ แม้นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจัยกุลหลายเรื่องจะสนับสนุนให้ผู้หญิงมีเจตจำนงของตนเองและยืนยงในสิทธิที่เท่าเทียมกับชาย แต่หากพิจารณานวนิยายอิงประวัติศาสตร์ที่มีตัวเอกเป็น “สตรีสมัยใหม่” เหล่านี้อย่างละเอียด จะพบว่าองค์ประกอบหลายอย่างของนวนิยายมักจะสะท้อนให้เห็นมิติของความเป็นอนุรักษ์นิยม ทั้งในด้านบทบาทของผู้หญิงและในด้านความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา แนวคิดที่มองความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงภายใต้กรอบความคิดแบบอนุรักษ์นิยมเช่นนี้ แม้จะปรากฏให้เห็นในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจัยกุลแทบทุกเรื่อง แต่จะเห็นได้อย่างชัดเจนที่สุดในกลุ่มนวนิยายที่กล่าวถึงปมปัญหาความขัดแย้งในครอบครัว ตัวอย่างเช่น *ราตรีประดับดาว* ซึ่งเป็นนวนิยายที่วิพากษ์ปัญหาแนวคิดแบบชายเป็นใหญ่ และธรรมเนียมการมีภรรยาหลายคนโดยตรงไปตรงมา ในนวนิยายเรื่องนี้ ผู้ประพันธ์ไม่เพียงตั้งคำถามกับคุณค่าแบบหลายเมีย และชี้ให้เห็นปัญหามากมายที่เกิดขึ้นจากแนวคิดดังกล่าว ทั้งยังสร้างตัวละครเอกที่เป็น “สตรีสมัยใหม่” ที่สามารถดูแลครอบครัวได้โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาฝ่ายชาย อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการสร้างตัวละครในลักษณะนี้จะสามารถนำพาเนื้อหาของเรื่องไปสู่จุดแตกหัก กล่าวคือ เกิด อาจเลือกทำหายแนวคิดแบบชายเป็นใหญ่ด้วยการหย่าขาดจาก นาถ และมีสามีใหม่ที่เคารพในศักดิ์ศรีของเธออย่างแท้จริง หรือไม่เช่นนั้นนั้นก็อาจเลือกอยู่ด้วยตนเองเพื่อดูแลครอบครัวต่อไป แต่แนวทางที่ผู้ประพันธ์ใช้ในการคลี่คลายปมความขัดแย้งทั้งหมดกลับเป็นการยืนยันในคุณค่าแบบอนุรักษ์นิยมด้วยการให้เกดแสดงบทบาทความเป็น “แม่” ที่ยอมลด “ทิฐิ” ของตนเพื่อรักษาอนาคตที่ดีของลูก และความเป็น “เมีย” ในอุดมคติที่จะไม่ทอดทิ้งผู้เป็นสามีในยามที่ต้องประสบเคราะห์กรรม กล่าวได้ว่า

การคลี่คลายปมความขัดแย้งทั้งหมดเกิดขึ้นจากการที่เอดสามารถเอาชนะใจสามี ด้วยการพิสูจน์ความเป็น “เมีย” และเป็น “แม่” ที่สมบูรณ์แบบเสียจนกระทั่งผู้เป็นสามีต้องยอมรับในแง่ดี แม้ *ราตรีประดับดาว* จะผูกปมความขัดแย้งของเรื่องโดยตั้งคำถามกับค่านิยมแบบชายเป็นใหญ่และธรรมเนียมการมีภรรยาหลายคนของสังคมไทย แต่แนวทางในการต่อสู้กับคุณค่าเหล่านี้ไม่ได้เป็นไปในลักษณะของการปฏิเสธหรือทำลายคุณค่าของความเป็น “เมีย” และ “แม่” ตามแบบฉบับ แต่กลับกลายเป็นการต่อยอดคุณค่าแบบ “เมีย” และ “แม่” เพื่อธำรงรักษาคุณค่าความเป็นผู้หญิงแบบอนุรักษนิยมไว้อย่างเหนียวแน่น

4. คุณค่าในแบบอนุรักษนิยมประการที่สี่ที่ปรากฏในนวนิยายของ ว. วินิจฉัยกุลก็คือ การหวาดระแวงต่อความเปลี่ยนแปลง จะสังเกตได้ว่า หากพิจารณาช่วงเวลาและสถานที่ในนวนิยายของ ว. วินิจฉัยกุลทั้งหมด จะพบว่าส่วนใหญ่เหตุการณ์ในเรื่องมักเกิดขึ้นในช่วงที่สังคมไทยกำลังเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมีลักษณะถอนรากถอนโคน ช่วงเวลาที่ถูกหยิบยกมาเป็นฉากหลังของเรื่องมากที่สุดคือ ช่วงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 นวนิยายอิงประวัติศาสตร์หลายเรื่อง ไม่ว่าจะเป็น *สองฝั่งคลอง* *ราตรีประดับดาว* *มาลัยสามชาย* หรือ *เพชรกลางไฟ* ต่างใช้ช่วงเวลาเดียวกันนี้เป็นฉากหลัง ขณะที่นวนิยายเรื่องอื่น ๆ แม้จะเกิดขึ้นช่วงเวลาที่แตกต่างกันไป แต่ก็มักจะเป็นช่วงเวลาของความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ตัวอย่างเช่น *บุรพา* ใช้ฉากเป็นช่วงสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นช่วงที่สยามต้องเผชิญหน้ากับความเปลี่ยนแปลงจากการคุกคามของลัทธิจักรวรรดินิยมตะวันตก ขณะที่เรื่องราวใน *เทวพาคุ้มฝัน* เกิดขึ้นในช่วง “กึ่งพุทธกาล” ซึ่งวัฒนธรรมตะวันตกกำลังหลั่งไหลเข้ามาสู่สังคมไทยอย่างรวดเร็วในยุคอเมริกัน มีเพียง *รัตนโกสินทร์* เท่านั้นที่เรื่องราวทั้งหมดเกิดในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยและพระบาทสมเด็จพระ

พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นช่วงที่บ้านเมืองเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก แม้โดยข้อเท็จจริง ช่วงเวลานี้จะเป็นช่วงที่ชาติตะวันตกเริ่มขยายอิทธิพลเข้ามายังสยาม แต่ประเด็นดังกล่าวกลับไม่ได้รับการกล่าวถึงมากนัก ผิดกับนวนิยายเรื่องต่อ ๆ มา ที่ประเด็นการปะทะกันระหว่างวัฒนธรรมเก่ากับใหม่ได้รับการขบเน้นเป็นประเด็นสำคัญมากกว่า

ในทัศนะของผู้วิจัย การที่ผู้ประพันธ์เลือกช่วงเวลาของความเปลี่ยนแปลงมาเป็นฉากหลักของนวนิยายไม่ได้เกิดขึ้นจากความบังเอิญ แต่เป็นการสร้างเงื่อนไขให้ผู้ประพันธ์สามารถสื่อทัศนะที่มีต่อความเปลี่ยนแปลงได้อย่างตรงไปตรงมา การสร้างปมปัญหาในนวนิยายเป็นเหมือนการกำหนดโจทย์ของผู้ประพันธ์ที่ต้องการเสนอว่าในยุคสมัยที่สังคมกำลังเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมอย่างรอบด้าน ผู้คนควรปรับตัวอย่างไรเพื่อให้สามารถอยู่ได้ในโลกสมัยใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม การตั้งคำถามหลักเช่นนี้อาจไม่ใช่เรื่องประหลาดเนื่องจากโดยธรรมชาติ การเขียนนวนิยายก็คือความพยายามที่จะตอบคำถามของยุคสมัย หรือตอบคำถามว่ามนุษย์จะปรับตัวอย่างไรกับความเปลี่ยนแปลงที่ก่อให้เกิดปัญหา อย่างไรก็ตาม องค์ประกอบที่สะท้อนให้เห็นอุดมการณ์อนุรักษ์นิยมในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุล อย่างชัดเจนก็คือ ภาพความเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่มักจะถูกนำเสนอในแง่ของความเสื่อม ภาพความเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้เห็นได้ชัดเจนจากโครงของนวนิยายอิงประวัติศาสตร์หลายเรื่อง ไม่ว่าจะเป็น *สองฝั่งคลอง* *มาลัยสามชาย* หรือ *เพชรกลางไฟ* ซึ่งปัญหาที่ตัวละครเอกส่วนใหญ่ต้องเผชิญก็คือความเปลี่ยนแปลงที่ทำให้คุณค่าที่ตัวละครเคยยึดถือถูกทำลายลง ขณะเดียวกัน ตัวละครก็ต้องพยายามต่อสู้เพื่อปกป้องหรือกอบกู้สถานะของตนเองให้รอดพ้นจากความเสื่อมสลายที่เกิดขึ้น การวางโครงเรื่องในลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นถึงการมองความเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นสมัยใหม่ด้วยสายตาแบบอนุรักษ์นิยม กล่าวคือ มองว่าความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นเสมือนภัยคุกคามที่

บีบบังคับตัวละครออกจากพื้นที่ปลอดภัย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติแบบอนุรักษนิยมที่มีมุมมองต่อความเปลี่ยนแปลงที่ค่อนข้างหวาดระแวง

5.1.4 อุดมการณ์กษัตริย์นิยม

นอกจากอุดมการณ์อนุรักษนิยม อุดมการณ์อีกลักษณะหนึ่งที่มีอิทธิพลอย่างสูงต่อกลุ่มชนชั้นกลาง และเป็นอุดมการณ์ที่ปรากฏให้เห็นร่องรอยในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุลอย่างชัดเจนก็คือ อุดมการณ์กษัตริย์นิยม หากพิจารณาจากพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ อุดมการณ์กษัตริย์นิยมในสังคมไทยมีรูปแบบที่ค่อนข้างหลากหลาย ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ทางการเมืองในแต่ละช่วงเวลา ในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 จนถึงทศวรรษ 2500 คำว่า “กษัตริย์นิยม” หมายถึงอุดมการณ์ที่ปรารถนาจะเห็นสถาบันกษัตริย์กลับมามีบทบาททางการเมืองมากขึ้น (สายชล สัตยานุรักษ์, 2557, น. 264) ขณะที่ในช่วงหลังทศวรรษ 2500 ซึ่งสถานะของสถาบันกษัตริย์ได้รับการฟื้นฟูขึ้นแล้วโดยรัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ คำว่า “กษัตริย์นิยม” น่าจะหมายถึงการมองสถาบันกษัตริย์ในฐานะที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนคนในชาติ (สายชล สัตยานุรักษ์, 2557, น. 297-298)

เมื่อพิจารณาจากบริบทของช่วงเวลา กษัตริย์นิยมในความหมายหลังสุดนี้เป็นลักษณะเด่นของอุดมการณ์กษัตริย์นิยมในช่วง 2520 และเป็นรูปแบบของอุดมการณ์กษัตริย์นิยมที่ปรากฏให้เห็นชัดเจนในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุลแทบทุกเรื่อง แม้ว่าในนวนิยายจะไม่มี การนำพระมหากษัตริย์พระองค์ใดมาเป็นตัวละคร แต่ภาพของพระมหากษัตริย์ที่ถูกนำเสนอในนวนิยายทั้งหมดคือภาพของบุคคลซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ใน *รัตนโกสินทร์* ภาพของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวถูกนำเสนอในฐานะที่เป็นผู้ปัดเป่าให้ปัญหาต่าง ๆ ทางการเมืองภายในประเทศคลี่คลายไปได้โดยสงบราบรื่น ขณะเดียวกันเมื่อได้ก็ตามที่ประเทศไทยขาดพระมหากษัตริย์ ภาพของสังคมไทยในนวนิยายก็จะถูกนำเสนอในลักษณะที่เป็นความสับสนวุ่นวาย ตัวอย่างเช่น ใน *สองฝั่งคลอง*

ที่ผู้ประพันธ์เริ่มต้นจากการบรรยายช่วงชีวิตของทับทิมโดยสัมพันธ์กับบรรยากาศของบ้านเมืองในขณะนั้นว่า

สัญญาณแห่งความวิปโยคหลายต่อหลายครั้งในชีวิตของทับทิมเป็นเช่นเดียวกับความวิปโยคแสนสาหัสของราษฎรสยามตั้งแต่ พ.ศ. 2468 จนถึง พ.ศ. 2490 เริ่มฉายเงาร้ายขึ้นเป็นครั้งแรกตอนปลายปี พ.ศ. 2468 นี้เอง เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2468 เวลา 1.55 น. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต หลังจากพระประสูติกาลของพระราชธิดาคือสมเด็จพระเจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาฯ เมื่อวันที่ 28 เดือนเดียวกันนั่นเอง

(ว. วินิจัยกุล, 2556, น. 46)

ความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ในฐานะศูนย์รวมจิตใจนี้ ปรากฏในทุกช่วงของชีวิต ทับทิม ดังจะเห็นได้ว่าสังคมไทยกลายเป็นสังคมที่สับสน ขาดสิ่งยึดเหนี่ยวและไม่มีความสงบสุขเรียบร้อยในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 สถานการณ์เหล่านี้ คลี่คลายลงในช่วงท้ายเรื่อง ซึ่งตรงกับช่วงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเสด็จกลับมาประทับอยู่ที่ประเทศไทยเป็นการถาวร ทำให้บ้านเมืองกลับมาสงบสุขอีกครั้ง การอธิบายถึงความสำคัญของพระมหากษัตริย์ในมุมนี้ ปรากฏในนวนิยายที่ใช้ฉากคาบเกี่ยวกับเหตุการณ์ใน พ.ศ. 2475 เรื่องอื่นด้วย ตัวอย่างเช่น มาลัยสามชาย ที่การเปลี่ยนแปลงการปกครองก่อให้เกิดผลกระทบกับ ลอออร ซึ่งเป็นภรรยาของขุนนางชั้นผู้ใหญ่จนทำให้โลกที่สงบสุขของ ลอออร ต้องพังทลายลง ส่งผลกระทบต่อผู้คนรอบ ๆ ตัวของลออออร ที่ล้วนแต่เป็นชนชั้นสูงที่ได้รับผลกระทบไปพร้อม ๆ กับการล่มสลายของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

นอกจากความเป็นศูนย์รวมจิตใจ อุดมการณ์กษัตริย์นิยมยังปรากฏในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วนิชชัยกุลในอีกรูปแบบหนึ่ง นั่นคือการนำเสนอภาพของพระมหากษัตริย์ในฐานะที่เป็น “ผู้นำ” ที่แท้จริงของสังคมไทย การนำเสนอภาพของสถาบันกษัตริย์ในลักษณะนี้ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในนวนิยายที่ใช้ฉากในช่วงเวลาที่กำลังเกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่สำคัญ ได้แก่ *ราตรีประดับดาว* ซึ่งใช้ฉากในช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 และ *เพชรกลางไฟ* ซึ่งใช้ฉากในช่วงที่เกิดกบฏ ร.ศ. 130 ในสมัยต้นรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว การที่นวนิยายเหล่านี้ใช้ฉากในช่วงที่กำลังเกิดความขัดแย้งทางการเมืองโดยตรง ทำให้ผู้ประพันธ์สามารถนำเสนอแนวคิดทางการเมืองได้อย่างตรงไปตรงมา และแนวคิดหนึ่งที่ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในนวนิยายทั้งสองเรื่อง คือการแสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์คือผู้นำที่แท้จริงของสังคมไทยในความหมายของผู้ปกครองที่มีความรอบรู้ และมีทัศนคติที่กระจ่างชัดว่าแนวทางในการบริหารประเทศที่เหมาะสมที่สุดกับสังคมไทยคืออะไร ในนวนิยายทั้งสองเรื่อง ภาพของสถาบันพระมหากษัตริย์จะถูกนำเสนอในฐานะที่เป็นผู้ปกครองที่เข้าใจลักษณะของสังคมไทยเป็นอย่างดี และเป็นผู้ที่รู้ว่าแนวทางที่สังคมไทยจะปรับตัวเข้ากับกระแสความเปลี่ยนแปลงได้ดีที่สุดคืออะไร ขณะที่กลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ต้องการจะเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองไปสู่ระบอบประชาธิปไตยนั้นเป็นแต่เพียงผู้ที่เห็นตัวอย่างจากประเทศตะวันตก แต่ไม่ได้เข้าใจแก่นแท้ของสังคมไทยไม่เข้าใจในสภาพความเป็นจริงของมนุษย์ และหลายคนยังเป็นเพียงผู้ที่ต้องการฉกฉวยโอกาสที่จะขึ้นมาใช้อำนาจแทนพระมหากษัตริย์เท่านั้น ตัวอย่างที่สะท้อนทัศนะเช่นนี้ได้ดีที่สุดคือ ใน *เพชรกลางไฟ* ในตอนที่อนลเถียงกับพี่ชายเกี่ยวกับระบอบการปกครองที่เหมาะสมสำหรับประเทศสยาม ในสายตาของอนลนั้น

อนลเชื่อว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีสายพระเนตรกว้างไกล สมกับที่ทรงศึกษาอยู่ใน
ราชอาณาจักรอังกฤษมาร่วม 10 ปี และยังทรงเคยเข้าประจำการในกองพันที่ 1 แห่ง
กรมทหารราบเบา “เดอรัม” แห่งกองทัพอังกฤษมาก่อนอีกด้วย ดังนั้น พี่ชายผู้เป็นเพียง
นายร้อยหนุ่มไม่เคยออกไปพ้นชายแดนด้วยซ้ำ จะถือตัวว่ารู้ดีกว่า อนลก็ได้แต่นึก
สมเพช ไม่อยากพูดออกมดั่ง ๆ ได้แต่รอวันหนึ่งที่จะบอกว่า พี่ก็ควรนึกว่าหน้าอย่าง
เรา ๆ จะไปรู้ดีกว่าพระองค์ท่านได้อย่างไร

(ว. วินิจชัยกุล, 2558, น. 179-180)

นอกจากภาพของสถาบันพระมหากษัตริย์จะได้รับการนำเสนอในฐานะผู้นำ
ที่ตระหนักรู้ถึงแนวทางการปกครองที่เหมาะสมแล้ว ภาพของพระมหากษัตริย์ยัง
ได้รับการนำเสนอในลักษณะที่ไม่ขัดแย้งกับระบอบประชาธิปไตย ในทางตรงกันข้าม
สถาบันพระมหากษัตริย์คือผู้ที่เข้าใจแก่นแท้ของประชาธิปไตยที่แท้จริง ขณะที่
กลุ่มผู้ก่อการทั้งหลายเข้าใจภาพของประชาธิปไตยแต่เพียงเปลือกนอก การเลือก
รักษาระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไว้จึงไม่ได้เป็นไปเพราะพระมหากษัตริย์มี
ความปรารถนาในอำนาจ แต่เป็นเพราะพระองค์ทรงตระหนักว่าสังคมไทยยังไม่พร้อม
สำหรับประชาธิปไตยและการนำระบอบดังกล่าวมาใช้ในเวลาที่ไม่เหมาะสมจะ
นำไปสู่ความล้มเหลวในที่สุด ดังที่ นาด ใน *ราตรีประดับดาว* ได้เคยโต้เถียงกับ เดช
ที่พยายามชวน นาด เข้าร่วมเป็นสมาชิกของคณะราษฎร แต่ นาด กลับปฏิเสธ และ
วิจารณ์ถึงการกระทำของ เดช และพรรคพวกว่า

กันมีเหตุผลสามข้อ ความสำคัญของดีมีอกระซี่ คืออำนาจการปกครองอยู่ที่ราษฎร
ไม่ใช่ทหาร แต่เรื่องที่พวกแกทำ ราษฎรรู้อิเหนอเหนืออะไรด้วย นี่ข้อหนึ่งละ ข้อสอง ทหาร
เป็นผู้ป้องกันรักษาชาติ ได้ถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยากันมาตั้งแต่รัชกาลที่ห้า กลับมากบฏ
เสียเอง ข้อสาม อำนาจที่ได้มารวดเร็วเกินไป จะทำให้แบ่งสันปันส่วนกันไม่ลงตัว

(ว. วินิจชัยกุล, 2547ข, น.346)

การนำเสนอภาพความสัมพันธ์ระหว่างประชาธิปไตยกับกษัตริย์ในลักษณะนี้ แม้ในด้านหนึ่งอาจมองได้ว่าเป็นแนวคิดของผู้ประพันธ์ แต่หากพิจารณาจากบริบททางสังคมจะพบว่าภาพเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของอุดมการณ์กษัตริย์นิยมที่ลงหลักปักฐานอย่างเข้มแข็งในช่วงทศวรรษ 2520 จนถึง 2550 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วนิจฉัยกุลทั้งหมดได้รับการประพันธ์ขึ้น นับตั้งแต่ทศวรรษ 2520 รัฐบาลของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์พยายามปลูกฝังแนวคิดแบบกษัตริย์นิยมเพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในประเทศ (คริส เบเคอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2558, น. 334) คำอธิบายของกลุ่มปัญญาชนอนุรักษ์นิยมกษัตริย์นิยมที่มีต่อปัญหาประชาธิปไตยของประเทศไทย รวมถึงภาพความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 ในมุมมองแบบกษัตริย์นิยมที่ได้รับการก่อสร้างขึ้นมาตั้งแต่ช่วงหลังทศวรรษ 2490 กลายเป็นคำอธิบายหลักที่ผู้คนในยุคสมัยนั้นยอมรับ (ณัฐพล ใจจริง, 2556, น. 54-63) ภายใต้เงื่อนไขทางการเมือง สังคม และภูมิปัญญาเช่นนี้ ส่งผลให้อุดมการณ์กษัตริย์นิยมกลายเป็นอุดมการณ์หลักในสังคมไทย ขณะที่นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วนิจฉัยกุล ก็คือภาพสะท้อนให้เห็นถึงพลังของอุดมการณ์กษัตริย์นิยมที่กำลังมีอิทธิพลอยู่ในเวลานั้น ในแง่นี้ การตระหนักรู้ถึงการมีอยู่ของอุดมการณ์กษัตริย์นิยมในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วนิจฉัยกุล นอกจากจะทำให้เข้าใจแนวคิดหลักที่ปรากฏในนวนิยายดังกล่าวได้มากขึ้นแล้ว ยังมีส่วนสำคัญที่ทำให้เข้าใจถึงบริบทในช่วงเวลาที่นวนิยายได้รับการประพันธ์มากขึ้นด้วย

กล่าวโดยสรุป จากการวิเคราะห์นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วนิจฉัยกุล ทั้ง 7 เรื่องพบว่าตัวบทของนวนิยาย ประกอบไปด้วยอุดมการณ์ต่าง ๆ ที่แพร่หลายในหมู่ชนชั้นกลางในช่วงระหว่างทศวรรษ 2520 จนถึงทศวรรษ 2550 ได้แก่ อุดมการณ์ชนชั้นกลางซึ่งให้ความสำคัญกับการสร้างความก้าวหน้าในชีวิต อุดมการณ์สตรีนิยมที่ให้คุณค่ากับความเป็นผู้หญิงสมัยใหม่ ซึ่งเป็นผลมาจากการเติบโตของสตรี

ชนชั้นกลางที่มีบทบาททางเศรษฐกิจมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ตัวบทนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุล ยังประกอบไปด้วยอุดมการณ์อนุรักษ์นิยมที่ให้ความสำคัญกับคุณค่าของขนบธรรมเนียมประเพณีและความเป็นลำดับชั้นทางสังคม และอุดมการณ์กษัตริย์นิยมที่ยกย่องบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ในฐานะที่เป็นจิตวิญญาณของประชาชาติ

การปรากฏของอุดมการณ์ทั้ง 4 รูปแบบในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุล สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของอุดมการณ์เหล่านี้ที่มีต่อแนวความคิดของชนชั้นกลาง ซึ่งเป็นทั้ง “ผู้ประพันธ์” และ “ผู้อ่าน” นวนิยายทั้งหมด ในลำดับต่อไป ผู้วิจัยจะกล่าวถึงบริบททางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมที่ส่งผลให้อุดมการณ์เหล่านี้ มีอิทธิพลต่อชนชั้นกลางจนปรากฏให้เห็นร่องรอยในตัวบทของนวนิยาย ทั้งนี้ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างอุดมการณ์ต่าง ๆ ของชนชั้นกลางที่ปรากฏในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุล กับบริบททางประวัติศาสตร์ในช่วงเวลาที่นวนิยายได้รับการประพันธ์

5.2 อุดมการณ์ของชนชั้นกลางไทยในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุล กับบริบททางสังคมการเมือง และวัฒนธรรม

หากพิจารณาว่านวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุล เป็นประดิษฐกรรมทางวัฒนธรรมรูปแบบหนึ่งที่ได้รับการประกอบสร้างขึ้นในช่วงระหว่างทศวรรษ 2520 จนถึงทศวรรษ 2550 อุดมการณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในนวนิยาย ในด้านหนึ่งย่อมไม่ได้เป็นเพียงแค่แนวคิดของผู้ประพันธ์ แต่เป็นอุดมการณ์ที่มีอิทธิพลอยู่ในสังคมในช่วงที่นวนิยายทั้งหมดได้รับการประพันธ์ขึ้น ในกรณีของอุดมการณ์ชนชั้นกลาง โดยเหตุที่นวนิยายของ ว. วินิจฉัยกุลทั้งหมด ได้รับการประพันธ์ขึ้นในช่วงเวลาที่เศรษฐกิจของประเทศกำลังเติบโตอย่างต่อเนื่อง และชนชั้นกลางกำลังค่อย ๆ ขยายตัวกลายเป็นประชากรกลุ่มใหญ่ในสังคม อุดมการณ์ชนชั้นกลางจึงกลายเป็นอุดมการณ์ที่มีอิทธิพลอย่างสูงต่อการกำหนดโครงเรื่อง รวมถึงการสร้างตัวละคร จะเห็นได้ว่า

เนื้อหาของนวนิยายส่วนใหญ่ ล้วนแต่ให้ความสำคัญกับการสร้างความสำเร็จในชีวิต ซึ่งหมายถึงความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน หรือความสำเร็จทางการค้าที่ทำให้ชีวิตของตัวละครมีความมั่นคงในบั้นปลาย “ความสำเร็จ” ในรูปแบบนี้ สะท้อนให้เห็นชีวิตในอุดมคติของชนชั้นกลางในรุ่นหลังทศวรรษ 2520 ที่เพิ่งก่อร่างสร้างตัว แต่ก็มี ความหวังว่า ด้วยความรู้ความสามารถและความขยันหมั่นเพียร จะทำให้พวกเขาสามารถก่อร่างสร้างตัว สร้างครอบครัวมั่นคงได้

เมื่อพิจารณาในด้านของการการสร้างตัวละคร อิทธิพลของยุคสมัยยังสะท้อนให้เห็นผ่านวิธีการที่ ว. วินิจฉัยกุลสร้างตัวละครเอกของเรื่องโดยเฉพาะตัวละครเอกฝ่ายหญิง จะเห็นได้ว่าตัวเอกของ ว. วินิจฉัยกุล มักจะถูกสร้างขึ้นตามตัวแบบของ “ผู้หญิงสมัยใหม่” ที่มีการศึกษา สามารถเลี้ยงดูตนเองและสามารถเป็นคู่ชีวิตที่ดีให้กับสามีได้ แม้ว่าตัวละครเอกฝ่ายหญิงของ ว. วินิจฉัยกุลแทบทั้งหมดจะเป็นสตรีในยุคก่อน 2500 แต่คุณลักษณะของตัวละครเหล่านี้ มักจะสะท้อนให้เห็นคุณค่าในแบบของชนชั้นกลางในทศวรรษ 2520 ที่มองว่าผู้หญิงที่ดีควรเป็นผู้ที่ใส่ใจในการแสวงหาความรู้ สามารถทำงานสร้างฐานะด้วยตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพาผู้ชาย ส่งผลให้สถานะของพวกเธอในครอบครัวทัดเทียมกับสามี ไม่ได้เป็นเพียงช้างเท้าหลัง แต่สามารถเป็น “คู่ชีวิต” ที่ช่วยกันประดับประดาครอบครัวให้ดำเนินไปได้อย่างราบรื่นและมั่นคง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าเนื้อเรื่องและการสร้างตัวละครในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุลจะสะท้อนให้เห็นอิทธิพลอุดมการณ์ชนชั้นกลางและอุดมการณ์สตรีนิยมที่ยกย่องในคุณค่าของความเป็นคนที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของยุคสมัย แต่โดยเหตุที่ในช่วงทศวรรษ 2520 เป็นช่วงเวลาที่ยุทธศาสตร์ของพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ กำลังพยายามสร้างเอกภาพภายในประเทศด้วยการฟื้นฟูอุดมการณ์อนุรักษ์นิยมในสังคม อิทธิพลของอุดมการณ์อนุรักษ์นิยมในด้านต่าง ๆ จึงปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุล โดยเฉพาะในส่วนแนวคิด ค่านิยม

ของตัวละคร และแนวทางที่ผู้ประพันธ์ใช้ในการคลี่คลายปัญหาของนวนิยายแต่ละเรื่อง ซึ่งมักจะออกมาในรูปของการประนีประนอมกับคุณค่าของ “ความเป็นไทย” และ “ขนบธรรมเนียมประเพณี” ที่ฝ่ายอนุรักษ์นิยมถือว่าเป็นแก่นแท้ (essence) หรือคุณค่าหลัก (core value) ของสังคมไทยที่ควรได้รับการรักษาไว้

อิทธิพลของอุดมการณ์อนุรักษ์นิยมนี้ ไม่ได้ปรากฏให้เห็นแต่เฉพาะในรูปของการให้คุณค่าต่อแก่นแท้ของความเป็นไทย แต่ยังปรากฏให้เห็นในรูปของทัศนคติที่มีต่อความเปลี่ยนแปลง ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วว่าในช่วงระหว่างทศวรรษ 2520 จนถึง 2550 สังคมไทยต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงไปในหลายด้าน ผ่านเหตุการณ์สำคัญมากมายที่ทำลายต่อคุณค่าต่าง ๆ ของฝ่ายอนุรักษ์นิยม ไม่ว่าจะเป็นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างก้าวกระโดดในช่วงทศวรรษ 2530 ที่ทำให้กระแสความคิดแบบบริโภคนิยม (consumerism) แพร่กระจายไปในสังคมอย่างกว้างขวาง การเกิดขึ้นของสถานะที่เรียกว่า โลกาภิวัตน์ (globalization) ที่ทำให้คุณค่าแบบอนุรักษ์นิยมถูกทำลายจากกระแสความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่โน้มนำไปสู่ความสากลมากขึ้น รวมไปถึงการเกิดวิกฤติเศรษฐกิจในปี 2540 ที่ทำให้วิถีชีวิตชนชั้นกลางจำนวนมากต้องล้มละลาย สูญเสียความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และความมั่นใจต่อความสำเร็จในชีวิต ซึ่งเป็นทัศนคติที่ก่อตัวขึ้นจากประสบการณ์ในช่วงที่เศรษฐกิจมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมาตลอดนับตั้งแต่ทศวรรษ 2520 (เกร็ก เจ. เรย์โนลด์ส, 2565, น. 329-336) ในการเผชิญหน้ากับวิกฤตและความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ นวนิยายของ ว. วนิชจัญกุล แสดงให้เห็นมุมมองแบบอนุรักษ์นิยมที่มองความเปลี่ยนแปลงด้วยสายตาระแวดระวัง และพยายามตอกย้ำให้เห็นว่า “ความเป็นไทย” และ “ขนบธรรมเนียมที่ดีงามของไทย” คือแก่นแท้ที่จะไม่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของสังคม และเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวที่จะช่วยให้ผู้ยึดถือสามารถประคับประคองชีวิตให้ผ่านวิกฤติไปได้ ปัญหาแต่ละครั้งที่เกิดขึ้นในสังคมไทยไม่ได้ทำให้คุณค่าแบบอนุรักษ์นิยมต้องล้มละลาย แต่กลับยังทำให้อุดมการณ์อนุรักษ์นิยมที่ปรากฏในนวนิยายได้รับ

การตอกย้ำมากขึ้น ตัวอย่างที่เห็นได้อย่างชัดเจนก็คือในกรณีของ บรูพา แม้เรื่องราวในนวนิยายเรื่องนี้จะเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 แต่บรรยากาศของเรื่องกลับมีกลิ่นอายของการต่อต้านกระแสโลกาภิวัตน์ (anti-globalization) และชาตินิยมเชิงวัฒนธรรม (cultural nationalism) ดังจะเห็นได้จากการตอกย้ำ ในความเป็น “ตะวันตก” กับความเป็น “ตะวันออก” ที่ไม่มีทางผสมผสานกันได้ หรือการตอกย้ำให้คุณค่าของวัฒนธรรมที่ไม่จำเป็นต้องผสมกลมกลืน แต่ต่างเคารพในความต่างซึ่งกันและกัน การปรากฏของกลิ่นอายเหล่านี้คงไม่ใช่เรื่องบังเอิญหากพิจารณาถึงข้อเท็จจริงว่า นวนิยายเรื่องนี้ ได้รับการประพันธ์ขึ้นในช่วงหลังวิกฤติเศรษฐกิจในปี 2540 การล่มสลายทางเศรษฐกิจครั้งใหญ่ในขณะนั้น ไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศ แต่ยังก่อให้เกิดผลกระทบทางจิตวิทยาต่อชนชั้นกลางและชนชั้นนำของไทยอย่างรุนแรง แม้วิกฤติเศรษฐกิจในครั้งนั้นจะเกิดขึ้นจากปัจจัยหลายอย่าง แต่ในความรับรู้ของคนไทยส่วนใหญ่ต้นเหตุของวิกฤติคือการที่ประเทศไทยพยายามพัฒนาเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่อย่างรวดเร็วเร่งเปิดประเทศ ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้เป็นแบบบริโภคนิยมตามตะวันตก และเปิดรับกระแสโลกาภิวัตน์อย่างไม่ลืมหูลืมตา การตีความต้นเหตุและการให้ความหมายกับวิกฤติเศรษฐกิจในลักษณะเช่นนี้ก่อให้เกิดปฏิกิริยาทางวัฒนธรรมตามมามากมาย กระแสความเป็นไทยเริ่มถูกฟื้นฟูกลับมาอีกครั้ง ขณะที่แนวคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง วิถีชุมชนได้รับการผลักดันให้กลายเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทย หลังปี 2540 ความเป็นตะวันตกถูกมองอย่างหวาดระแวง ขณะที่แก่นแท้ของอัตลักษณ์ความเป็นไทยเริ่มถูกหยิบยกขึ้นมาตอกย้ำอีกครั้งหลังจากที่เคยถูกลดความสำคัญลงไประยะหนึ่งในช่วงที่สังคมไทยกำลังตื่นตัวกับกระแสโลกาภิวัตน์ในช่วงเศรษฐกิจเฟื่องฟู (เกริก เจ. เรย์โนลด์ส, 2565, น. 352-370)

นอกจากอุดมการณ์อนุรักษ์นิยมที่ปรากฏในรูปของการตอกย้ำคุณค่าของ “ความเป็นไทย” และ “ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม” อุดมการณ์อีกรูปแบบหนึ่งที่ปรากฏในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วนิจฉัยกุลอย่างชัดเจนก็คือ อุดมการณ์ กษัตริย์นิยม แม้แนวคิดกษัตริย์นิยมที่ปรากฏในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ทั้งหมด อาจเป็นภาพสะท้อนให้เห็นเจตนาของผู้ประพันธ์โดยเฉพาะ แต่หากพิจารณาจาก บริบททางสังคมในช่วงทศวรรษ 2520 จนถึง 2550 จะเห็นว่า อิทธิพลของอุดมการณ์ กษัตริย์นิยมปรากฏในสังคมอย่างกว้างขวางผ่านการสนับสนุนของรัฐบาลที่ต้องการ อาศัยอุดมการณ์ดังกล่าวในการสร้างเอกภาพทางการเมืองภายในประเทศถือเป็น ปัจจัยสำคัญที่ทำให้อุดมการณ์ดังกล่าวปรากฏอยู่ในนวนิยายของ ว. วนิจฉัยกุลที่ได้รับการประพันธ์ขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน

อิทธิพลของอุดมการณ์กษัตริย์นิยมในนวนิยายของ ว. วนิจฉัยกุล ส่วนใหญ่ จะปรากฏในความคิดของตัวละคร และแนวทางในการคลี่คลายเหตุการณ์ที่เป็น วิกฤติของเรื่อง เนื่องจากการกำหนดฉากและยุคสมัยในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ ของ ว. วนิจฉัยกุลส่วนใหญ่มักจะเลือกใช้ช่วงเวลาที่กำลังจะเกิดความเปลี่ยนแปลง ทางการเมืองที่สำคัญ ไม่ว่าจะเป็น ช่วงผลัดแผ่นดินระหว่างรัชกาลที่ 3 กับรัชกาลที่ 4 ช่วงเหตุการณ์ ร.ศ. 130 ในสมัยรัชกาลที่ 6 หรือ ช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อ พ.ศ. 2475 ซึ่งล้วนแต่เป็นช่วงเวลาที่เกิดการเผชิญหน้าระหว่างอุดมการณ์ กษัตริย์นิยม กับ กระแสความคิดแบบ “สมัยใหม่” การกำหนดเงื่อนไขเช่นนี้ เปิดทาง ให้ผู้ประพันธ์สามารถแสดงความเห็นในแบบกษัตริย์นิยมได้อย่างตรงไปตรงมา ตัวอย่างที่แสดงการเผชิญหน้าในลักษณะนี้ได้ชัดเจนที่สุด คือนวนิยายเรื่อง เพชรกลางไฟ ซึ่งความขัดแย้งสำคัญประการหนึ่งของเรื่องนี้ คือการปะทะกันระหว่าง ความคิดสมัยใหม่ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครอง กับ ความคิดแบบ กษัตริย์นิยมที่มองบทบาทของสถาบันกษัตริย์ในฐานะผู้นำที่แท้จริงของสังคมไทย

แม้ว่าฉากหลักของนวนิยายเรื่องนี้จะเกิดขึ้นในช่วงเหตุการณ์ ร.ศ.130 แต่หากพิจารณาจากบริบททางสังคมในช่วง พ.ศ. 2557-2558 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่นวนิยายได้รับการประพันธ์ จะพบว่ามีความเชื่อมโยงกัน เมื่อพิจารณาในแง่บรรยากาศโดยรวมของสังคม ทศวรรษ 2550 ถือว่าเป็นหนึ่งในช่วงเวลาในประวัติศาสตร์การเมืองไทยที่อุดมการณ์กษัตริย์นิยมถูกท้าทายอย่างเข้มข้น การรัฐประหารในปี 2549 ไม่ได้เป็นเพียงความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างนักการเมืองกลุ่มต่าง ๆ หรือระหว่างนักการเมืองกับสถาบันกองทัพ แต่ยังเป็นช่วงเวลาที่กลุ่มการเมืองแต่ละฝ่ายต่างพยายามเผยแพร่อุดมการณ์ของตนเพื่อแสวงหามวลชนมาสนับสนุน ขณะที่ฝ่ายที่สนับสนุนรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งเคลื่อนไหวต่อสู้อยู่บนภาษาหรือวาทกรรมแบบเสรีนิยม ฝ่ายต่อต้านรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งจะเลือกสร้างแรงสนับสนุนจากประชาชนด้วยการฟื้นฟูอุดมการณ์แบบกษัตริย์นิยมให้กลับมาเป็นอุดมการณ์หลักในสังคมไทย และชี้ให้เห็นว่าอุดมการณ์ดังกล่าวกำลังถูกท้าทายอย่างหนักจากกลุ่มคนที่ไม่ให้ความเคารพต่อคุณค่าของ “ความเป็นไทย” (ธัญญ์ณภัทร์ เจริญพานิช, 2566, น. 82-123)

ภายใต้บริบททางการเมืองเช่นนี้ เนื้อหาของ *เพชรกลางไฟ* ที่กล่าวถึงเหตุการณ์ในช่วงกบฏ ร.ศ. 130 จึงมีนัยบางอย่างที่สัมพันธ์กับบริบททางการเมืองในช่วงทศวรรษ 2550 นับตั้งแต่หลังการรัฐประหารปี 2549 ความขัดแย้งทางการเมืองและการต่อสู้เชิงอุดมการณ์ในสังคมไทยดำเนินไปอย่างเข้มข้นและรุนแรง ขณะที่คู่ขัดแย้งฝ่ายหนึ่ง อ้างถึงหลักการของประชาธิปไตย ยืนหยัดต่อสู้ภายใต้อุดมการณ์แบบเสรีนิยมที่มองว่าคนทุกคนมีความเท่าเทียม คู่ขัดแย้งทางการเมืองอีกฝ่ายหนึ่งเลือกที่จะอ้างถึงหลักการทางการเมืองแบบอภิชนาธิปไตยบนฐานคิดแบบกษัตริย์นิยมที่มองว่าผู้ที่ขึ้นมาบริหารประเทศควรต้องเป็นผู้มีคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับคติของความเป็นผู้นำในแบบกษัตริย์นิยม การเผชิญหน้าทางการเมืองและอุดมการณ์ทั้งสองนี้ นำมาสู่ความวุ่นวายทางการเมือง การชุมนุม และการปราบปรามอย่างต่อเนื่องจน

สังคมไทยเกิดความแตกร้างอย่างรุนแรง เหตุการณ์เหล่านี้ถูกมองผ่านมุมมองของ กษัตริย์นิยม และปรากฏอยู่ในคำพูดของออนไลน์ *เพชรกลางไฟ* ที่ได้แย้งกับเทียนวรรณ เกี่ยวกับคุณประโยชน์ของระบอบประชาธิปไตย คำพูดของออนไลน์นี้จะไม่ได้เป็นแค่ ทักษะที่ผู้ประพันธ์มีต่อเหตุการณ์กับ ร.ศ. 130 เท่านั้น แต่ได้สะท้อนให้เห็นถึงทัศนะแบบ กษัตริย์นิยมที่มีต่อการเมืองในปัจจุบัน ซึ่งเรียกร้องการปกครองโดยธรรมมากกว่า การปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่เต็มไปด้วยความสับสนวุ่นวาย

จากการศึกษานวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุลทั้งหมดที่ได้รับการ ประพันธ์ขึ้นในช่วงทศวรรษ 2520 จนถึงทศวรรษ 2550 พบว่า แม้ความเจริญเติบโต ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงเวลาดังกล่าวจะทำให้ชนชั้นกลางใน สังคมไทยมีจำนวนเพิ่มขึ้น ส่งผลให้อุดมการณ์ชนชั้นกลางรวมถึงอุดมการณ์สตรีนิยม ในความหมายของการมองบทบาททางเศรษฐกิจและสังคมผู้หญิงที่ทัดเทียมกับ ผู้ชายกลายเป็นอุดมการณ์ที่แพร่หลายในสังคม แต่ด้วยเหตุที่ทางด้านการเมือง รัฐบาลในช่วงตั้งแต่ทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา พยายามปลูกฝังอุดมการณ์อนุรักษนิยม และกษัตริย์นิยมเพื่อสร้างความเป็นเอกภาพภายในประเทศ ส่งผลให้อุดมการณ์ ทั้งสองยังคงมีอิทธิพลต่อความคิดของคนในสังคม และทำให้อิทธิพลของอุดมการณ์ ชนชั้นกลางและสตรีนิยมที่ปรากฏในสังคมนั้นยังดำรงอยู่ภายใต้การกำกับของ อุดมการณ์อนุรักษนิยมและกษัตริย์นิยมอยู่

6. สรุปผลการศึกษา

จากการวิเคราะห์นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วินิจฉัยกุลทั้ง 7 เรื่องที่ ประพันธ์ขึ้นในช่วงทศวรรษ 2520 จนถึงทศวรรษ 2550 ผู้วิจัยพบว่าอุดมการณ์ ชนชั้นกลางและอุดมการณ์สตรีนิยมเป็นองค์ประกอบที่เห็นได้ชัดเจน นวนิยายของ ว. วินิจฉัยกุล สะท้อนให้เห็นมุมมองที่ทันสมัย ตั้งคำถามกับขนบธรรมเนียมประเพณี

ที่ล้าหลัง และพยายามนำเสนอตัวแบบ “ผู้หญิงในอุดมคติ” ของคนในยุคหลัง 2520 ซึ่งไม่ได้เป็นเพียงข้างเท้าหลัง แต่เป็น “ผู้หญิงเก่ง” ที่มีทั้งความรู้ความสามารถในการทำงาน และวิจรรณญาณในการที่จะเป็นคู่ชีวิตที่ควรได้รับความเคารพอย่างเท่าเทียม

อย่างไรก็ตาม ภาพของความเป็น “สมัยใหม่” เหล่านี้แม้จะปรากฏให้เห็นเด่นชัด แต่ก็ยังเป็นเพียงภาพที่เกิดขึ้นจากการเลือกมองเพียงบางองค์ประกอบในนวนิยายเท่านั้น เมื่อวิเคราะห์ทุกองค์ประกอบอย่างละเอียด ผู้วิจัยพบว่ามีอุดมการณ์ต่าง ๆ ที่อาจไม่ได้ถูกนำเสนออย่างตรงไปตรงมา แต่กลับมีอิทธิพลต่อสาระ (message) ที่ผู้ประพันธ์ต้องการจะสื่อได้อย่างชัดเจนกว่าคือ อุดมการณ์อนุรักษนิยมและกษัตริย์นิยม ซึ่งสามารถเห็นได้จากภาพของสังคมไทยที่ถูกนำเสนอในนวนิยาย แม้ปมปัญหาต่าง ๆ ที่ปรากฏในนวนิยายมักเริ่มต้นจากการตั้งคำถามหรือวิพากษ์ต่อปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น จากความไม่เท่าเทียมหรือความไม่เป็นธรรมในสังคมไทย แต่ท้ายที่สุด การวิพากษ์ทั้งหมดไม่ได้นำไปสู่การตั้งคำถามกับโครงสร้างที่รองรับปัญหาซึ่งมักจะถูกนำเสนอว่าเป็น “ความเป็นจริง” ของสังคมที่ปฏิเสธไม่ได้ หากแต่พุ่งประเด็นไปที่ปัญหาอันเนื่องมาจากพฤติกรรมส่วนบุคคลของคนบางจำพวกที่ไม่ทำหน้าที่ให้เหมาะสมกับสถานะทางสังคมของตน การนำเสนอปัญหาต่าง ๆ ในลักษณะเช่นนี้ทำให้น้ำหนักของการวิพากษ์ลดความรุนแรงลงไป และไม่นำไปสู่การตั้งคำถามในลักษณะที่ถกเถียงถกเถียงกัน ปมปัญหาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความไม่เท่าเทียมในสังคม ความล้าหลังของขนบธรรมเนียมประเพณี หรือแนวคิดแบบชายเป็นใหญ่ ถูกนำเสนอในลักษณะที่เป็นเพียง “อุปสรรค” ที่ตัวละครต้องหาทางก้าวข้ามผ่าน โดยไม่จำเป็นต้องท้าทายกับโครงสร้าง แต่อาศัยการสร้าง “สถานการณ์พิเศษ” ที่ทำให้ตัวละครสามารถบรรลุถึงเป้าหมายที่ต้องการได้โดยไม่จำเป็นต้องท้าทายกับปัญหาต่าง ๆ ของสังคมไทยที่ถูกนำเสนอไว้ในตอนต้นของเรื่อง

กล่าวโดยสรุป แม้อุดมการณ์ชั้นกลางและอุดมการณ์สตรีนิยมที่ถูกนำเสนอในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว. วิจารณ์กุล จะทำให้นวนิยายเหล่านี้มีลักษณะที่ทันสมัยและท้าทายต่อระเบียบแบบแผนที่เป็นอยู่ แต่อิทธิพลของอุดมการณ์อนุรักษ์นิยมและกษัตริย์นิยมที่ถูกนำเสนอไว้ในองค์ประกอบอื่นๆ ของเรื่อง ทำให้ความท้าทายที่ปรากฏในนวนิยายลดทอนความรุนแรงลงไป จนทำให้สาระสำคัญของนวนิยายมีลักษณะที่สอดคล้องกับคุณค่าแบบอนุรักษ์นิยมและกษัตริย์นิยมเป็นส่วนใหญ่

เอกสารอ้างอิง

คริส เบเคอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2558). *ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย*. มติชน.

เคิร์ก เจ เรย์โนลด์ส (2565). “เอกลักษณ์ในยุคโลกาภิวัตน์” ใน ปรีดี หงษ์สดัน (บรรณาธิการ), *จดหมายจากสุดขอบโลก: คิดคำนึงถึงอดีตในปัจจุบัน* (น. 329-376). ศยาม.

จามะรี เชียงทอง. (2563). แนวคิดสตรีนิยมจากมุมมองและประสบการณ์ของ อาจารย์ฉลาดชาย รมิตานนท์. *วารสารจุดยืน*, 7(1), 1-28.

ตรีศิลป์ บุญขจร. (2553). “รัตนโกสินทร์ในจินตนาการของ ว. วินิจฉัยกุล” ใน *นวนิยาย: บทวิจารณ์นวนิยายสิบสามเรื่องของศิลปินแห่งชาติ*. แพร.

ณัฐพล ใจจริง. (2556). *ขอฝนไฟในฝันอันเหลือเชื่อ: ความเคลื่อนไหวของขบวนการ ปฏิวัติปฏิวัติสยาม (พ.ศ. 2475-2500)*. ฟ้ามุข.

ธัญญ์ณภรณ์ เจริญพานิช. (2566). *มหาบุรุษแห่งชุมชนศีลธรรม: วัฒนธรรมอำนาจ นิยมและอารมณ์เชิงวัฒนธรรมไทย*. สมมติ.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2536). วัฒนธรรมของคนชั้นกลางไทย. ใน *สังคีต พิริยะรังสรรค์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร (บรรณาธิการ), ชนชั้นกลางบนกระแสประชาธิปไตยไทย* (น. 49-65). ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (2536). ทฤษฎีชนชั้นกลาง. ใน *สังคีต พิริยะรังสรรค์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร (บรรณาธิการ), ชนชั้นกลางบนกระแสประชาธิปไตยไทย* (น. 67-89). ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- พรพิไล ธรรมชูโชติ. (2543). *วิเคราะห์นวนิยายของ ว.วินิจฉัยกุล เรื่องรัตนโกสินทร์ และสองฝั่งคลอง* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ว. วินิจฉัยกุล. (2546). *บุรพา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). เพื่อนดี.
- ว. วินิจฉัยกุล. (2547ก). *รัตนโกสินทร์* (พิมพ์ครั้งที่ 9, แก้ไขและเพิ่มเติม). เพื่อนดี.
- ว. วินิจฉัยกุล. (2547ข). *ราตรีประดับดาว* (พิมพ์ครั้งที่ 4, แก้ไขและเพิ่มเติม). เพื่อนดี.
- ว. วินิจฉัยกุล. (2552). *เทวพาคุฝั้น* (พิมพ์ครั้งที่ 5). ทรีปีส.
- ว. วินิจฉัยกุล. (2554). *มาลัยสามชาย เล่ม 1 - 2* (พิมพ์ครั้งที่ 7, แก้ไขและเพิ่มเติม). ทรีปีส.
- ว. วินิจฉัยกุล. (2556). *สองฝั่งคลอง* (พิมพ์ครั้งที่ 10, แก้ไขและเพิ่มเติม). อักษรโสภณ.
- ว. วินิจฉัยกุล. (2558). *เพชรกลางไฟ*. ทรีปีส.
- สายชล สัตยานุรักษ์. (2557). *10 ปัญญาชนสยาม เล่ม 2 ปัญญาชนหลังการปฏิวัติ 2475*. Open Book.
- เสนาะ เจริญพร. (2548). *ผู้หญิงกับสังคมในวรรณกรรมไทยยุคทอง*. มติชน.
- Bertens, H. (2001). *Literary theory: The basic*. Routledge.
- Heywood, A. (2007). *Politics* (3rd ed.). Palgrave.